

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Ömsesidig Kärlek

Om betydelsen av ett genusperspektiv i parterapi med heterosexuella par

Vetenskapligt arbete, 15 högskolepoäng
Påbyggnadsprogram i Psykoterapi 2008
Författare: Christina Bäckblom Fahlén
Handledare: Ann-Marie Lundblad

Sammanfattning

I arbetet förs en diskussion om hur familjerådgivningen i Sverige, den enda samhälleliga institutionen som har parterapi som specialitet, lyckats med det uppdrag som formades under första delen av 1900-talet då äktenskapet som institutionen började uppläckras och auktoritära och patriarkala värderingar utmanades. I en parallell utveckling, nationellt och internationellt, tillkom parrådgivning när vägledning behövdes i samband med att relationer skulle börja byggas på känslor samt föräldraskap på tillit, till skillnad från tidigare. Med detta uppdrag i fokus studeras familjerådgivningen idag, 100 år senare och den teori och metodik som ligger till grund för parterapi med heterosexuella par. Betydelsen av ett genusperspektiv när det gäller att hjälpa par till en tillfredsställande parrelation och intimitet diskuteras liksom jämställdhet kopplad till möjligheter till långvariga relationer. Feministisk kritik av parterapi behandlas och familjerådgivare intervjuas om sitt arbete. Resultatet innefattar att ett integrerat genusperspektiv skulle innebära en kvalitetskillnad i familjerådgivningsarbetet.

Sökord: genus, maskulinitet, parterapi, jämställdhet, intimitet

Abstract

Title: Mutual love- the meaning of gender perspective in couple therapy with heterosexual couples.

This study discusses how the family guidance service in Sweden has made progress with integrating a gender perspective in couple therapy. The statutory duty to provide family guidance service was established in local authorities in the early part of the 20th century in response of the braking up of marriage as a formal institution wich, in turn, presented challenges to authoritarian and patriarchal values in society. It focuses on current approaches to couple counselling a century on, and the way this has developed alongside theories about relationships being founded on emotions and parenting based on trust. The importance of a gender perspective in helping heterosexual couples establish a satisfactory and intimate couple relationship is discussed in conjunction with equality of oportunity for couples to achieve a satisfactory relationship. It considers the relationship between feminism and couple counseling and the impact on heterosexual couple therapy. Family counsellors are interviewed about their work to explore uses of theory and methods. The overall result is that an integrated gender perspective would lead to improved practice in couple counselling.

Key words: gender, masculinity, couple therapy, equality, intimacy

Innehållsförteckning	sida
Förord	3
1 Inledning	5
1.1 Uppsatsens disposition	5
1.2 Bakgrund till ämnesval	5
1.3 Syfte	6
1.4 Frågeställningar	6
2 Historik	7
2.1 Äktenskapsrådgivning – internationell statistik	7
2.2 Utveckling av parrådgivning i Sverige	8
2.3 Genusvetenskap och kvinnohistoria	11
2.4 Maskulinitet i ett historiskt perspektiv	13
2.5 Genusförskjutning i nutid	14
3 Teori	15
3.1 Genusteori – några begreppsdefinitioner	15
3.2 Parterapi – teoriöversikt	16
3.3 Parterapi i feministiskt perspektiv	19
3.4 Forskning	21
3.4.1 Forskning om äktenskap och parterapi	21
3.4.2 Forskning om kön	22
3.4.3 Forskning om manlighet och kvinnlighet i förändring samt föräldraskap	23
3.4.4 Forskning om mäns och kvinnors hälsa samt parrelation	24
3.4.5 Forskning om våld i parrelationer	25
3.4.6 Forskning om genus och intimitet	26
4 Metod	28
4.1 Metodval	28
4.1.1 Avgränsning	30
4.1.2 Målgrupp och urval	30
4.1.3 Planering	31
4.1.4 Genomförande	31
4.1.5 Forskarroll	31
4.1.6 Analysmetod	31
4.1.7 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet	32
4.1.8 Etiska överväganden	33
4.1.9 Form för dokumentation, redovisning och resultatanalys	33
5 Resultat	33
5.1 Redovisning av intervjuerna	33
5.2 Resultatsammanställning	34
5.2.1 Informanternas kunskap om genusteori och forskning	34
5.2.2 Informanternas aktiva tänkande om genus då de möter heterosexuella par	35
5.2.3 Informanternas syn på att integrera ett genusperspektiv i par – terapi	36
5.2.4 Informanternas syn på om genusperspektivet inneburit någon skillnad i metodval	37
5.2.5 Informanternas syn på om ett genusperspektiv skulle innebära en kvalitetsskillnad	38

5.3 Teman och mönster i intervjuerna	40
5.3.1 Kunskap	40
5.3.2 Tankar, motiv och handlingar	40
5.3.3 Specifika områden	40
5.3.4 Förförståelse och intervjuprocess	41
6 Diskussion och analys	41
6.1 Ämnets relevans och vald metod	41
6.2 Diskussion av resultatet	41
6.2.1 Min egen förförståelse	41
6.2.2 Parterapeutens förhållningssätt till manlig rörelsefrihet och kvinnlig ansvarighet	43
6.2.3 Parterapeutens förhållningssätt till våld	44
6.2.4 Parterapeutens förhållningssätt till att synliggöra/osynliggöra makt	45
6.2.5 Parterapeutens adressering av båda parter om ömsesidigt ansvar för terapin och relationen	46
6.2.6 Parterapeutens ställningstagande till om genusteori ska jämföras med annan teori för arbetet	47
6.2.7 Parterapeutens ansvar för sitt genusmedvetande och metodval	47
6.2.8 Frågor som behöver medvetandegöras inom familjerådgivningspraktik	49
7 Slutsats	50
Referenslista	53
Bilagor 1 brev till informanter	
2 intervjufrågor	

Förord

Som nyutbildad socionom lyssnade jag vid ett tillfälle till ett samtal mellan två kvinnliga psykologer med lång yrkeserfarenhet. De förde ett samtal om kvinnopsykologi som väckte intresse hos mig och som har följt mig genom mitt yrkesliv då jag arbetat inom olika områden.

Långt senare i livet blev jag familjerådgivare. Då blev det tydligt för mig att män och kvinnor i praktiken inte lever så jämställt som den gemensamma föreställningen eller normen ger sken av. Jag började fundera över om vi som parterapeuter, genom att inte utmana denna föreställning aktivt, kan delta i att osynliggöra makt och betydelsen av makt i nära relationer. Makt förekommer alltid i relationer och är inte dålig i sig men den kan innebära en dominans och en fara.¹ Särskilt påtaglig blev frågan om makt för mig då det förekom våld i relationerna.

Det blev alltmer viktigt för mig att fundera över vad jag som terapeut reproducerar i arbetet med par, om jag genom mitt arbete bidrar till att möjliggöra maktutövande och förtryck.

Under tiden som jag skrivit det här arbetet och arbetat heltid med rätt krävande arbetsuppgifter har också min mamma blivit sjuk och behövt omsorg. Detta har inneburit att min man helt tagit hand om allt hushållsarbete. Det är väl naturligt men jag har upptäckt att det inte känts helt självklart för mig som tidigare lagt på mig att sköta många hemuppgifter. I samband med detta tänker jag nu att vi upprätthållit traditionella roller men att vi inte beskrivit oss så. Även om vi också tidigare delat på mycket ansvar för hemarbetet och min man till exempel varit hemma då barnen varit sjuka, har vi samtidigt upprätthållit, och upprätthåller fortfarande, mycket av det som förväntas av oss som man och kvinna.

I vår familj finns både döttrar och söner. Jag har tänkt att vi inte så ofta aktivt benämnt och samtalat om villkor för killar och tjejer. Inget av våra barn har ännu egna barn. Min kollega har berättat för mig om sin dotter som har två små barn. Dottern har redan konstaterat att om man inte gör något aktivt val, så blir det mycket traditionella roller när barnen kommer.

¹ Foucault, 1983, Seikkula, 2005

Det är inte så otroligt att någon av mina döttrar med sin partner en dag sitter i besöksstolen på en familjerådgivning. Möter de då en familjerådgivare som har en medvetenhet omkring genusfrågorna? Möter sönerna någon som tar jämställdhet på allvar?

Mitt eget motiv till det här arbetet är att jag är nyfiken på hur andra familjerådgivare ser på detta. Tycker de som jag att vi pratat för lite om detta område? Är de intresserade av att se på genusteori som en relevant grund för arbete med par? Hur ser deras ställningstagande ut? Är de mer ”i princip” positiva till jämställdhet eller innebär det också att de arbetar aktivt för en förändring och gör vissa metodval beroende på detta? Hur ser de på möjligheten att en maktobalans hos paret skulle kunna vara ett problem som har stort inflytande och är ett allvarligt hinder för par att uppleva närhet, kärlek och lycka? Hur mycket kunskap har familjerådgivarna om genusteori?

Jag har hittat flera intressanta artiklar inom området. Jag fick också ta del av familjerådgivarnas sätt att tänka om detta och det fanns både likheter och skillnader. Jag är mycket tacksam för att ha fått vara med om dessa intressanta samtal!

Det förundrar mig att jag och mina kollegor inte pratat mer om ämnet tidigare.

Genom det här arbetet har frågorna blivit ytterligare medvetna för mig själv och ökat min förståelse för betydelsen av ett genusperspektiv.

1 Inledning

Den kommunala familjerådgivningen är den enda samhällliga institutionen som har parterapi som specialitet. Vi vet att många blir hjälpta av parterapi och uppnår större tillfredsställelse med sin relation, men det finns också par som inte blir hjälpta.

I arbetet studeras familjerådgivarnas syn på betydelsen av ett genusperspektiv i parterapi. Familjerådgivarnas tankar om genus, vad de har för kunskap om genus och hur de i praktiken arbetar utifrån begreppet undersöks.

1.1 Uppsatsens disposition

Det första kapitlet innehåller inledning, uppsatsens disposition samt syfte och frågeställning avseende arbetet. I kapitel två ges en historik om äktenskapsrådgivning samt en kort beskrivning av kvinnohistoria och utveckling av begreppet maskulinitet i ett historiskt perspektiv. I kapitel tre beskrivs teoretiska perspektiv som ligger till grund för arbete med par, samt forskning inom området. Kapitel fyra handlar om metod och den vetenskapliga utgångspunkten för arbetet, avgränsningar och tillvägagångssätt. I kapitel fem redovisas resultatet av studien. I kapitel sex analyseras resultaten utifrån en huvudsakligen deskriptiv utgångspunkt samt förslag till vidare forskning. I kapitel sju redogörs för slutsatser.

1.2 Bakgrund till ämnesval

Jag har som jag tidigare nämnt arbetat som familjerådgivare under några år. När familjerådgivaren går in och möter ett nytt par bygger metodiken på en respekt för olika uppfattningar, parets ömsesidiga överenskommelser och varje individs rätt att fatta egna beslut. Familjerådgivaren och paret befinner sig alla i en kultur där den rådande diskursen säger att vi lever jämställt (Sverige är ett av de mest jämställda länderna i världen om man tittar på juridik och reformer, till exempel äktenskapslagstiftningen)². Utgångspunkten för samtalen på familjerådgivningen är oftast att möjligheten till ett ömsesidigt relaterande på lika villkor skall vara möjligt. Samtidigt får man som familjerådgivare syn på något helt annat då man träder in i pars kök och sovrum. I många fall finns problem knutna till vardagen och till de traditionella rollerna som fortfarande spelar en stor roll, trots att paren kan ha en annan ambition.

Det har blivit tydligt för mig att arbetet med par påverkar mig på ett annat vis än arbete med individer och familjer. Frågor om jämställdhet och makt tränger sig på. Det uppstår en kluvenhet, å ena sidan arbetar man med den mellanpersonliga relationen

² Jarlbro, 2008

mellan två individer som kan sägas vara självständiga och samtidigt finns en annan nivå med, en kategorisering av kön vilka fortfarande är asymmetriskt positionerade³.

Jag har också arbetat med vuxenpsykiatri och i en tidigare familjeterapiutbildning fick jag intresse för feministiskt orienterad familjeterapi. Jag blev inspirerad av familjeterapeuten Mia Anderssons intressanta arbete i Sverige med mammor och döttrar vid fall av anorexi. Mia utgick inte från traditionell teori om separation och autonomi utan arbetade med *tillhörighet* och *relaterande* med mammor och döttrar och bjöd också in papporna i en *gemenskap*.

Jag är nyfiken på möjligheten att integrera mer av feministiskt orienterad familjeterapi i mitt arbete.

1.3 Syfte

Mitt syfte med studien är att undersöka heterosexuella parrelationer ställt i relation till ett genusperspektiv samt att undersöka om man i familjerådgivningspraktik genom ett integrerat genusperspektiv har bättre möjligheter att hjälpa par till en tillfredsställande relation.

1.4 Frågeställningar

Följande forskningsfrågeställningar har formulerats:

- Är den kunskap och metodik som idag används inom familjerådgivningen tillräcklig för att förstå och hjälpa båda parter av olika kön när heterosexuella par söker hjälp?
- Hur kontextualiseras och problematiseras samspelet mellan biologiskt och sociokulturellt kön i parets relation då heterosexuella par söker familjerådgivning?
- Hur tänker familjerådgivarna om skillnad i förhållningssätt och metodval utifrån en sådan problematisering och ett integrerat genusperspektiv inom ramen för familjerådgivning?
- Tänker familjerådgivarna att ett integrerat genusperspektiv i familjerådgivarpraktik betyder en kvalitetsskillnad och i så fall vilken?

³ Magnusson, 2006, s. 236

2 Historik

I detta avsnitt ges en historisk bakgrund till hur familjerådgivningsverksamheten vuxit fram och hur vi har sett på och behandlat äktenskapskonflikter i olika tider. Därutöver beskrivs bakgrund i form av kvinnohistoria samt maskulinitetsbegreppet.

2.1 Äktenskapsrådgivning – internationell historik⁴

Familjerådgivningens utveckling är ett internationellt fenomen, i flera olika länder utvecklas liknande former ungefär samtidigt, först med en betoning på social kontroll.

Vid 1900-talets början såg man i USA det ökade antalet skilsmässor och ett växande antal utomäktenskapliga barn som tecken på samhällets sönderfall.

Gamla auktoritära mönster förändrades vilket påverkade relationerna mellan kvinnor och män samt synen på barnen.

I USA intresserade sig familjesociologer för sociala interaktionsprocesser och engagerade sig i utbildning, rådgivning och forskning. Viktiga teman i samtalen om den nya familjen var nya valfriheter och en mer oförutsägbar framtid. Kvinnor och män hade fått nya roller och äktenskapen hade blivit mindre stabila. Föräldrautbildning var viktig för att kunna uppfostra barn enligt nya tidens krav. Rådgivning och fostran av barn baserad på tillit, var exempel på nya former som det framtida samhället ansågs kräva.

I USA skapades i slutet av 1920-talet och i början av 1930-talet tre institut för äktenskapsproblem av läkare och socialarbetare.

Den första äktenskapsrådgivningen i Europa startades 1919 av en läkare i Berlin och var en av flera avdelningar inom ett sexualvetenskapligt institut. Fler sådana institut skapades sedan i Tyskland samt i Österrike och Schweiz.

I Europa var det läkare, präster och socialarbetare som tog initiativ till rådgivningen. I England bildades t.ex. flera centra i slutet av 1930-talet. Det största var ”National Marriage Guidance Council”, en rörelse som genom folkbildning ville understödja goda äktenskap.

I Frankrike, Västtyskland och Finland var det framförallt kyrkan som tog initiativ. I Danmark fanns flera initiativtagare och den viktigaste var ”Dansk Mödrehjelp”, en organisation som bildades 1939 för att ge stöd åt ensamstående mödrar. Mödrehjelpen gav materiell hjälp, fastställde faderskap, ägnade sig åt sexuell upplysning, provade in

⁴ Kollind, 2002, referens för hela avsnittet om internationell historik

preventivmedel, gav stöd till kvinnor som önskade abort och 1949 började man med äktenskapsrådgivning.

Det var ett antal olika intressen som medverkade till att äktenskapsrådgivning infördes. Ett område var sexualitet, födelsekontroll och aborter. Ett annat var kyrkans intresse. I USA och i de nordiska länderna spelade mentalhygienismen och idealet att experter på basis av vetenskap skulle ge vägledning, en viktig roll.

2.2 Utveckling av parrådgivning i Sverige⁵

I mitten av 1800 - talet var antalet skilsmässor i Sverige drygt 100, i början av 1900 - talet ca 500 och i mitten av 1970 - talet ca 20 000 om året. I äldre lagstiftning fanns ett system av åtgärder som avsåg att försvåra upplösning av äktenskap och regler om hur församlingarna med förmaningar och varningar skulle bemöta oenighet och missämja mellan makar. Makarna kunde dömas till böter eller fängelse, och till att skiljas till säng och säte. Det fanns två giltiga skäl till skilsmässa, det ena var otrohet och det andra övergivande/förlöpning av hemmet. I 1915 års lag om upplösning av äktenskapet ansågs djup och varaktig söndring vara en laglig orsak till skilsmässa. Domstolen behövde inte pröva frågan, utan det var upp till makarnas egen bedömning.

Hemskillnadsåret och medlingen blev medel för att värna om äktenskapet och hindra förhastade skilsmässor. Skillnad till säng och säte blev omvandlat från straff till stöd, en möjlighet för makar att reflektera och tänka efter. Medlingsinstitutet infördes 1925 och var i första hand en förlikningsinstans och medlingen en modernisering av de tidigare varningssystemen. Man tänkte sig att medlingen kunde stärka äktenskapet och stödja makar som övervägde skilsmässa. 1973 avskaffades den obligatoriska medlingen och makar fick då också rätt till skilsmässa utan att skälen behövde prövas. Det var tillräckligt om makarna var överens om att inte fortsätta samlevnaden. Det var inte heller aktuellt att pröva frågan om vem som hade skuld till skilsmässan.

I början av 1900-talet fanns en rad restriktioner, inte enbart för att förhindra skilsmässor, utan också för att hindra kvinnor att göra abort. Under 1970-talet blev det tillåtet för den enskilde att själv fatta beslut i frågorna.

I samband med abortutredningen 1941 hade utredarna menat att arbetet behövde koncentreras på hela konfliktsituationen kvinnan levde i, med alla de komplicerade

⁵ Kollind, 2002, referens för hela avsnittet om parrådgivning i Sverige

känslor och känslobindningar som var inblandade. Detta var ett skäl till att man kom fram till att en familjerådgivning behövdes (SOU 1953:29).

Vägen fram till familjerådgivningens etablering var lång och inte helt enkel. Den tillkom genom initiativ av många olika yrkesgrupper och föreningar och inte av välfärdsstaten. Enskilda personer, professionella grupper och kvinnorörelser spelade en viktig roll i etableringsfasen. Flera motioner väcktes i riksdagen i början av 1950-talet om behovet att främja samhällets äktenskapsupplysning och det yrkades på offentligt stöd till familjerådgivning.

Övergången från äktenskapet som *tvångsgemenskap till en känslomässigt grundad gemenskap* byggd på parternas fria val ansågs vara en orsak till ökningen av samlevnadskonflikterna. Eftersom banden mellan familjemedlemmarna vilade mer på känslomässigt grundade lojaliteter, var de också bräckligare än tidigare. Om man ville att äktenskapskonflikterna skulle minska, var man också tvungen att hjälpa till att påverka de känslomässiga banden mellan makarna. Viktiga instrument för att påverka var de nya kunskaperna som sociologi och psykologi.

Vidare såg man övergången från ett jordbrukssamhälle till ett industrisamhälle som en viktig faktor när det gällde den moderna familjens kris. Eftersom många av svårigheterna mellan makar hade samband med förändringar i samhällets struktur, menade man att stöd till familjerådgivning borde vara en angelägenhet för samhället och i SOU 1957:33 uttrycktes det att *”samhället måste på allvar tillse att familjen verkligen kan fylla sin stora och krävande uppgift att bilda grogrunden för det nya släktet”*.

En utredning tillsattes som ansåg att familjerådgivningens främsta syfte skulle vara att förebygga genom upplysning samt att bota och lindra svårigheter. Människor skilde sig för hastigt och ogenomtänkt, tyckte man och hade en förhoppning om att verksamheten på sikt skulle bidra till att människor fick mer realistiska uppfattningar om det äktenskapliga samlivets villkor.

Man ansåg att familjerådgivning måste vara frivillig och att ingen fick tvingas till hjälp. Det tvångsinslag som fanns i medlingen fick inte förknippas med familjerådgivning.

Syftet skulle främst vara att återställa balansen i ett stort förhållande och behandlingen skulle framförallt inrikta sig på de *emotionella relationerna*. Arbetet kunde också handla om att lösa praktiska uppgifter då det behövdes. Kommitténs

förslag var att *casework* skulle vara den främsta arbetsmetoden, att familjerådgivaren skulle ta den första kontakten, vid behov remittera till läkare samt arbeta mot konsulter.

Utvecklingen har sedan gått från myndigheters och rådgivares kontroll till betoning på individens eget ansvar, byggd på idealet att experten ger möjlighet för människor att själv styra sina liv.

I början av 1960-talet publicerades artiklar om hur familjerådgivare arbetade. Artiklarna var pedagogiskt betydelsefulla för familjerådgivare ute i landet, vilka oftast var ensamma i sitt arbete och saknade tillgång till handledning och konsulter. Den goda arbetsmodellen vid denna tid var, enligt artiklarna, *social casework*, influerat av psykoanalysen, med betoning på det personliga, eget ansvar och samspel mellan individ och miljö. Man betonade vikten av rådgivaren som icke-fördömande och samarbetet mellan terapeuten och de berörda. Samtalen syftade till att påverka makarnas relation, men man träffade inte parterna tillsammans utan *var för sig*. Relationen var i centrum redan från början, men man tyckte det var viktigt att rådgivaren gjorde en riktig uppskattning av varje partner för sig och relationens olika sidor utforskades genom enskilda samtal. Synen på gemensamma samtal var vid den tiden att de främst borde användas i pedagogiskt syfte – som ett sätt att lära makarna att tala ut med varandra om sina problem istället för att isolera sig i tystnad och ömsesidigt avståndstagande.

I mitten och mot slutet av 1960-talet gick man alltmer över till *gemensamma samtal* under influens av den tidiga familjeterapin. Inom familjerådgivningen kände man till familjeterapeuter som Ackerman, Jackson och Satir.

Att rådgivaren förhöll sig *neutral* till makarnas inbördes konflikter var något man underströk och att man måste kunna stå ut med öppen aggressivitet mellan parterna och ”inte gå in som medlare utan mera plocka upp meningen och känslan i vad som sägs”⁶. Själva samspelet och relationen mellan parterna blev det som man alltmer arbetade med.

När psykoterapeutiska synsätt och familjeterapi fick genomslagskraft i samhället på 1960- och 1970-talet, fick familjerådgivarna också insikter om betydelsen av självkänedom för kompetensen som samtalsledare liksom om behandlarens egen person och känslor som en viktig del.

Från att familjerådgivning definierats som en försöksverksamhet sedan slutet av 1950-talet, blev landets kommuner 1994 skyldiga att tillhandahålla sådan. Av

⁶ Kollind, 2002, s.224

socialtjänstlagen framgår att kommunerna är skyldiga att ”erbjuda familjerådgivning åt dem som så begär”. (SFS 1994: 10, Lag om ändring i socialtjänstlagen paragraf 12 a. Numera återfinns bestämmelsen i SOL kapitlet 5 paragraf 3). Dessförinnan hade familjerådgivning varit ett frivilligt åtagande. I och med lagstiftningen kom samlevnadskonflikter att markeras som ett samhälleligt problem.

2.3 Genusvetenskap och kvinnohistoria

På 1960-talet drog en allmän radikaliserings fram på universiteten och ett krav kom på att få studera folkets historia. Därmed började också det som benämns kvinnohistoria att växa fram.⁷ ”Women´s studies” blev ett forskningsämne i USA samma årtionde⁸ och genusvetenskapen växte fram i Sverige på 1970-talet då benämnd kvinnohistoria/kvinnovetenskap.⁹ En väsentlig ståndpunkt var att könsskillnader inte skulle ses som biologiskt naturliga utan som socialt konstruerade och att exempelvis män som försörjare och kvinnor som hemmafruar var en orättvis idé eftersom försörjarrollen gav högre status.¹⁰

Genusvetenskapen var från början inriktad på att lyfta fram kvinnors erfarenheter som relevanta i vetenskapliga sammanhang där den mansdominerade forskningen hade misslyckats. En vidareutveckling har sedan skett till en mer komplex förståelse av processer, genom vilka skillnad mellan kön skapas och upprätthålls samt till ett intresse för maskulinitet och den plats män tilldelas i samhället.¹¹

När det gäller parrelationer har kvinnans ställning reglerats av samhället i stor utsträckning. Äktenskapets innebörd har historiskt sett varit omfattande och inom ramarna har familjer skapats, arbete har utförts och ekonomiska, sociala och emotionella relationer har formats.¹² På 1200- och 1300-talet rådde de svenska landskapslagarna och samhället bestod av släkter som skötte inbördes angelägenheter med avtal. Innan kristendomens införande så giftes kvinnan bort av sin far eller någon annan släkting medan mannen beslutade själv om sitt giftermål. Under hela medeltiden kunde kvinnor inte företräda sig själva utan representerades av en målsman.

⁷ Janrup-Dunkelberg, Florin, Hirdman (red) 1994, s.9

⁸ Pilcher, Whelehan, 2004

⁹ Ohlander, Strömberg, 2004

¹⁰ Steans, 1998

¹¹ Pilcher, Whelehan, 2004

¹² Janrup-Dunkelberg, Florin, Hirman (red), Sjöberg, 1994, s.55

När kvinnan gifte sig blev mannen hennes målsman. Han förvaltade makarnas förmögenhet och kunde aga sin hustru.

När lagarna kom så började utvecklingen mot en centralmakt. Den katolska kyrkans expansion påverkade äktenskapet och släktmakten försvagades. Genom att kyrkan ville kontrollera äktenskapet började kvinnans samtycke till giftermålet att betonas. I praktiken skapades normer för kvinna och man. Kvinnan fick till exempel inte vara otrogen medan mannens otrohet inte ansågs vanära kvinnan. Den protestantistiska äktenskapssynen förde en annan kamp emot osedlighet och otrohet blev hårt bestraffad oavsett kön. Men även i dessa äktenskap var husbonden suverän och hustrumisshandel var ett av de största problemen inom äktenskapen men ansågs inte utgöra grund för skilsmässa. Det skulle dröja ända till 1864 innan det blev förbjudet i svensk lag att aga sin hustru. I Sverige övertog den lutherska kyrkan efter reformationen huvudansvar för äktenskap och sedlighet. Mannens rätt att bestämma över sitt giftermål blev mer begränsad men kvinnans begränsades betydligt längre. Sexualiteten fick enbart utrymme inom äktenskapet. Det synliga resultatet av utomäktenskapliga förbindelser i form av utomäktenskapliga barn gjorde att kvinnor bestraffades hårdare då de inte kunde fränsäga sig föräldraskapet såsom männen kunde göra.

Kvinnorna ansågs ha underställt sig mannens auktoritet genom giftermålet och de skulle ägna sig åt hemmet medan mannen efterhand blev den som skulle ansvara för familjens försörjning. Kvinnans ekonomiska underläge fick konsekvenser, exempelvis fick änkor ingen tryggad ålderdom utan levde i fattigdom. På 1700-talet började dock en rörelse mot en annan syn på individen, en sekularisering skedde och synen på kärlek, sexualitet, äktenskap började förändras. I Sverige ändrades kvinnans ställning i lagen från mitten av 1800-talet. Det var dock först i början av 1900-talet som de gifta kvinnorna blev myndiga. Då hade också familjehushållningen upphört, produktionen skedde utanför hemmet och en rörelse fanns mot att kvinnor inte lika självklart enbart skulle arbeta i hemmet. Det öppnades möjlighet till andra försörjningsalternativ som skola, sjukvård och åldrvård för kvinnorna. Bådas arbetskraft behövdes och äktenskapet blev i större utsträckning en privat angelägenhet mellan par.¹³ Under andra delen av 1900-talet förstärktes denna utveckling och äktenskapet som institution, traditionella roller och patriarkaliska värderingar utmanades ytterligare.

¹³ Janrup-Dunkelberg, Florin, Hirdman (red), Sjöberg, 1994, s. 55-69

2.4 Maskulinitet i historiskt perspektiv

Det var i slutet av 1980-talet som mansforskningen etablerades. Mycket av denna forskning har fokuserat familj och arbete och en stor del av de 119 framlagda avhandlingarna på svenska universitet handlar om faderskap.¹⁴

När protestantismen kom till Sverige gavs en ny definition till fadersmakten. Det faderliga var inte bara i relation till barnen utan också en del av relationen mellan könen. Kvinnan var en underordnad partner avseende egendom (även om arbetsuppgifterna inte skilde sig åt i så stor utsträckning) och mannen var hushållets överhuvud. Rollen som man var att samtidigt vara en omsorgspräglad och auktoritär far i det förindustriella samhället.¹⁵ Detta tidiga *paternat* förändrades till ett *maskulinat* i det industriella samhället. Det så kallade produktiva arbetet skedde utanför hemmets sfär och mannens lön försörjde familjen, medan hustrun stannade hemma och skötte barnen. Rollerna uppfattades mer jämlika än tidigare, som kompletterande. Reproduktion skiljdes från produktion och mannen släppte mer av barnens fostran. Senare flyttades det reproduktiva arbetet delvis ut från hemmet och kvinnorna kom ut för att sköta detta men på deltid om hon var gift. Formellt ansågs kvinnor och män jämställda, medan skillnaderna var på ett sätt större än tidigare.¹⁶

Vi befinner oss i Norden nu i senmaskuliniteten och i en början till *androgynatet*. I det sistnämnda tänker män sig att *vara i* och inte bara *ha* en familj. Man vill leva jämställt och familjelivet vilar på idéer om allas lika värde. Män kommer in i funktioner som tidigare varit avsedda för kvinnor. Det är möjligt att dela på föräldraledigheten och att eftersträva idén att leva upp till är lika lön för lika arbete.¹⁷ I och med detta tvingas män också förhålla sig till den *hegemoniska maskulinitetens* ideal¹⁸ (mannen som norm i synnerhet den vite, heterosexuelle mannen från övre medelklass) som hela tiden finns närvarande i kulturen.¹⁹ Den socialt konstruerade maskuliniteten beskrivs mycket i termer av vad manlighet *inte* är. Mannen ska inte vara en ”kärring”, något som exemplifieras i den fornamde idrottsrörelsen där det kan vara en dygd att inte visa sig sårbar.²⁰

¹⁴ Folkesson 2000, Wetterberg, 2002, s.72 ff.

¹⁵ Holter/Aarseth, 1994, Wetterberg, 2002, s.84

¹⁶ Wetterberg, 2002, s.85

¹⁷ Wetterberg, 2002, s.88 f.

¹⁸ Conell, 1999, Wetterberg, 2002

¹⁹ Wetterberg, 2002, s.109-113

²⁰ Wetterberg, 2002

Det föreskrivna är att undvika femininitet, undertrycka sårbarhet och glorifiera självtillit, aggressivitet, tuffhet och dominans. För att utmana de traditionella rollerna krävs att det skapas nya föreställningar om vad en man är.²¹

Vissa forskare menar att manligheten kan beskrivas som att ha varit i en kontinuerlig kris sedan slutet på 1800-talet, då det första ifrågasättandet av den patriarkala grundstrukturen skedde.²²

Wetterberg som mer betonar att en ständig förändringsprocess pågår, belyser mannen och jämställdhetsfrågor bland annat genom att ta upp mannens inre och yttre hinder för jämställdhet. Wetterberg refererar till Cullbergs tankar om att manlighet skapas i en kulturell kontext där det inte är förenligt med mansrollen att visa sorg och där längtan efter närhet hela tiden måste förnekas. Risken finns enligt Cullberg att förnekelsen kan utvecklas till aggressivitet och/eller antagonism mot det feminina.²³ *Mäns emotioner stryps genom denna fostran.* Wetterberg tar upp det motstridiga i att män fortfarande socialiseras traditionellt (till att vara oberoende) samtidigt som krav ställs på flexibilitet och förändring och att "vara" i familj t ex som pappa. Många män är till exempel "i – princip – män"²⁴, de vill leva jämställt men ifrågasätter inte rådande ordning så mycket och arbetar inte aktivt för förändring. Enligt Wetterberg finns en idealbild av maskulinitet som både män och kvinnor måste förhålla sig till. Även om många män tar avstånd från denna norm så kan majoriteten av män dra fördel av det normativa system som gör det möjligt för en man att till exempel fortsätta arbeta som vanligt då han är nybliven förälder.

2.5 Genusförskjutning i nutid

Familjen har således utvecklats från auktoritärt inrättad till större jämlikhet inom densamma. Rollerna har utvecklats från institutionella till kamratroller, samt från traditionella till mer individualiserade.²⁵ I senmoderniteten bygger familjen på kärlek och relation. Personlig lycka är en viktig ingrediens för familjebildning. I det dagliga språkbruket benämns unga par som lever i Sverige som jämställda. I jordbrukarsamhället var fäderna närvarande på ett auktoritärt sätt, under industrialiseringen frånvarande och nu tänker vi oss dem som närvarande

²¹ Carter, Mc Goldrick, 2005

²² Lorentzen, 2004, s.13

²³ Wetterberg, 2002

²⁴ Jalmert 1982, Wetterberg, 2002

²⁵ Bäck-Wiklund, Johansson, red, 2003, s. 47

vardagspappor. Kvinnor har möjlighet att göra karriär och är inte längre begränsade i sina yrkesval såsom tidigare även om den tydliga uppdelningen av arbetsmarkanden med kvinnor huvudsakligen inom offentlig sektor kvarstår och visar på fortsatt könssegregering.

På 1960-talet menade den framväxande kvinnorörelsen att kärnfamiljen var en arena för ojämlikhet, manlig dominans, sexualiserat våld och exploatering.

Samtidigt som den patriarkala familjen radikalt försvagats pekar forskning fortfarande på ett stort gap mellan idealen och människornas liv i praktiken när det gäller arbetsfördelning, ekonomisk fördelning och förekomst av våld i familjen.²⁶

Vi befinner oss i en tid när maskulinitet och femininitet är i förskjutning vilket påverkar par- och familjeliv.

3 Teori

I detta avsnitt avser jag att dels redogöra för teoribildning som ligger till grund för parrådgivningspraktik samt feministisk kritik och teoritänkande avseende parterapi och vidare att belysa forskning inom respektive område.

3.1 Genusteori – begreppsdefinitioner

På 1960-talet revolutionerades synen på män och kvinnor genom att könsrollerna inte längre kunde anses som givna av naturen utan tillskrevs dem kulturellt, det vill säga att de ansågs socialt formade.²⁷ Senare utvecklades tankegångarna mer till att normerna hela tiden bekräftas av samhället samtidigt som individerna samhandlar och fortsätter att ”skapa kön”. Genusforskare tittar på hur den sociala konstruktionen av män och kvinnor upprätthålls.²⁸

Genusvetenskapen analyserar vilken roll kön och genus spelar i samhället och betraktar livet som präglad av förhållandet mellan könen och hur vi konstruerar dessa. *Genus markerar ”de socialt och kulturellt betingade skillnaderna mellan kvinnors och mäns status i samhället”*²⁹

Begreppet *genusordning* handlar om skillnaden mellan män och kvinnor och förhållandet mellan könen i form av maktrelationer. Män och kvinnor skapar och

²⁶ Bäck-Wiklund, Johansson, red, 2003, s. 58

²⁷ Lorentzen, Muhleisen, 2006

²⁸ Lorentzen, Muhleisen, 2006

²⁹ Nationalencyklopedin, band 8, s.404

upprätthåller maktförhållanden i relationen.³⁰ Detta kallas *performativitet* i betydelsen hur vi förhåller oss till genusordningen. Det är dock möjligt att ändra förhållandet genom att handla annorlunda.³¹

3.2 Parterapi - teoriöversikt

Par söker oftast hjälp för kommunikationsproblem. De har slutat samtala med varandra eller har svårt att lösa problem. De kan söka för gräl om barnuppfostran, vardagssysslor, ekonomi eller om hur mycket intimitet och närhet som finns i relationen.³²

Det psykoterapeutiska arbetet syftar till att förändra interaktionen mellan parterna eller minska symtom hos de enskilda parterna.³³ Arbetet kan fokuseras omkring normala kriser orsakade av förändringar i parets livscykel eller andra kriser³⁴, till exempel att ett barn blir sjukt, missbruk, otrohet eller hot om skilsmässa. I Sverige bedrivs parterapi främst inom den kommunala familjerådgivningen som också är den enda offentliga verksamhet som har denna behandling som specialitet.³⁵

Familjerådgivningen har också ett förebyggande uppdrag och det är vanligt att man arbetar med informativt/pedagogiskt arbete riktat till förstagångsföräldrar för att underlätta omställningen till föräldraskap. Separationer sker ofta mellan föräldrar med förskolebarn.³⁶ Det är ett angeläget och hälsobefrämjande arbete att stärka nyblivna föräldrars resurser till god kommunikation, ömsesidig bekräftelse och intimitet, vilket kan underlätta anpassningen till föräldraskapet och förmågan att hantera yttre omständigheter.³⁷

Specifika problem är vanliga såsom exempelvis psykisk ohälsa, beroendeproblematik, fysiskt och psykiskt våld. Par som söker familjerådgivning har jämförbara eller allvarligare problem än andra kliniska par (BUP-familjer, psykiatriska grupper) och har ofta haft problem länge.³⁸ Familjerådgivningen behandlar par i alla samhällsklasser.

Som beskrivits i historikavsnittet så hade man på 1930-talet börjat utveckla metoder för behandling av problem i parrelationer och då samtalat med parterna var för sig på

³⁰ Holmberg, 1993

³¹ Pilcher, Whelehan, 2004

³² Lundblad & Hansson, 1996, Hansson, red, 2001

³³ Hansson, red, 2001

³⁴ Hansson, red, 2001

³⁵ Hansson, red, 2001

³⁶ Ahlberg, 2004

³⁷ Ahlberg, 2004

³⁸ Lundblad, 2005

individualpsykologisk grund. På 1960-talet började man träffa paret tillsammans byggt på samspelsmodeller i samband med att systemteorin utvecklades. Utvecklingen har gått vidare och beteende terapi, kognitiva insatser, insiktsorienterade och emotionellt inriktade behandlingsmetoder har varit framträdande under olika perioder. Det senaste decenniet har man inriktat sig på att möta par utifrån deras speciella problematik istället för att möta alla med en metod. De flesta familjerådgivare använder en integrerad ansats.³⁹ Här följer en kort beskrivning av olika inriktningar och vad de fokuserar.

Systemisk teori

Den systemiska teorin handlar om sammanhang, påverkan och relationer.⁴⁰ Denna teori betonar förhållandet mellan somatiska, kognitiva och emotionella strukturer samt kommunikationsstrukturer i sociala system.⁴¹ Oklar kommunikation anses vara ett viktigt problem. Interaktionen mellan människor upprätthåller problem.⁴²

Parterapi kan fokusera hur parterna påverkar varandra genom beteende och känslomässigt agerande. Man poängterar parternas delaktighet och ansvar för hur relationen fungerar (processen) och vad som händer (innehållet).⁴³ Man använder speciella frågor för att skapa reflektion och förståelse för relationens kvalitet.⁴⁴ Cirkularitet och ömsesidig påverkan står här i fokus.⁴⁵

Familjerådgivare använder både modern och postmodern teoribildning inom denna inriktning, till exempel lösningsfokuserad terapi beskriven nedan.

Lösningsfokuserad terapi

På senare år har lösningsfokuserat arbete också tillämpats i parterapi. Man riktar uppmärksamheten på framtid och på resurser och möjligheter.⁴⁶ Den lösningsfokuserade metoden har sin grund i narrativ och språkssystemisk teori. Man utgår från de problem som paret presenterar och fokuserar på undantag (då allt fungerar).⁴⁷

Kognitiv teori

Problemet är ett dysfunktionellt tänkande som härstammar ur dysfunktionella antaganden. Tidigare upplevelser ger mening åt det som sker. I parterapi är det en

³⁹ Lundblad, 2005

⁴⁰ Bateson et al.1956, Watslawick et al 1967, Lundblad, 2005

⁴¹ Olson, Petitt, 1999

⁴² Lundblad, 2005

⁴³ Hansson, red 2001

⁴⁴ Tamm, 1989, Hansson, red, 2001

⁴⁵ Lundblad, 2005

⁴⁶ Hansson, red, 2001

⁴⁷ Lundblad, 2005

viktig del att förstå varifrån känslan kommer och att förbättra kommunikationen så att feltolkningar undviks.⁴⁸ Det handlar om att ändra livshistorien och förväntningarna.⁴⁹

Psykoanalytiskt inriktad terapi

Grundtanken här är att parrelationen styrs av omedvetna drivkrafter. Den nära relationen rymmer spänningar mellan enskilda behov och parrelationens behov. Parrelationen påverkas av både intrapsykiska och interpersonella processer. I terapin tydliggörs gemensamma medvetna och omedvetna bilder av relationen. I Sverige har denna inriktning av parterapi främst inspirerats av Tavistock Marital Studies Institute, London.⁵⁰

Emotionellt fokuserad terapi

Här integreras affektiv och systemisk inriktning och en koppling mellan emotion, kognition och relation. Grunder återfinns i gestaltterapi. Målet är att acceptera och uttrycka känslor så att intimiteten ökar.⁵¹ Denna inriktning har också kopplingar till psykodynamisk teori med fokus på att exponera känslor och att störningen i relationen beror på missförstådda eller dolda faktorer.⁵²

Beteendeterapi

Beteendeinriktad parterapi (baserad på social inlärningsteori) handlar om att upprepa positiva interaktioner mellan parterna. Problemet är dålig kommunikation och problemlösningsförmåga. Terapeuten hjälper paret med positiva tolkningar istället för att ge beteenden negativ innebörd.⁵³ Hemuppgifter används för att hjälpa paret till förhandling och förändrat samspel.⁵⁴

Pedagogisk metod

Denna metod handlar om att förmedla kunskap om utvecklingsfaser och ofta förekommande problem i parrelationer.⁵⁵ Normala förändringar, ofta förenade med stress, kan påverka parrelationen. Här arbetar man med förändringsmål och förhållningssätt för att öka parets coping strategier. Man arbetar också med kommunikation och problemlösning.

⁴⁸ Hansson, red, 2001

⁴⁹ Lundblad, 2005

⁵⁰ Hansson, red, 2001

⁵¹ Hansson, red, 2001

⁵² Lundblad, 2005

⁵³ Hansson, red, 2001

⁵⁴ Lundblad, 2005

⁵⁵ Halford & Moore, 2002, Lundblad, 2005

Andra teorier

Familjerådgivarna använder också annan teoribildning som grund för arbetet såsom exempelvis kristeori, nätverksteori, anknytningsteori och kunskaper i klinisk sexologi i sitt arbete.

3.3 Parterapi i feministiskt perspektiv

In working with heterosexual couples - gender will always be considered. Gender doesn't always constitute the problem but gender is so commonly at least part of the constraint that not recognizing would be the same as ignoring immigration on the cultural identity of a family.⁵⁶

Fritt översatt så betonar citerad terapeut att genus har stor betydelse då vi arbetar med heterosexuella par och att genus ofta är åtminstone en del av hindret även om det inte alltid konstituerar problemet.

Eftersom den kulturella berättelsen om ett vuxet heterosexuellt par är att man och kvinna är jämställda i västvärlden, är det svårt för terapeuten att se och utmana detta. Det är få par som beskriver sina problem som genusproblem men det är en myt att paret är jämställt.⁵⁷

Den feministiska kritiken mot par- och familjeterapi på slutet av 1970-talet menade att terapeuterna var konservativa i förhållande till kvinnor i äktenskap.⁵⁸ Därefter har en utveckling skett. På 1980-talet organiserade några kvinnliga välrenommerade familjeterapeuter ”Women's Project in Family Therapy”.⁵⁹ 60 kvinnliga terapeuter var engagerade och arbetade för ett genusfokus i utbildning, för en ”feministorientad journal of family and couple therapy” och för att genus skulle jämföras med andra viktiga teman att analysera i terapin.⁶⁰ Man betraktade neutralitet som en pro-sexistisk position.⁶¹ När det gäller hustrumisshandel menade man att terapeutisk neutralitet riskerade innebära att man ansvariggjorde offret i lika stor utsträckning som förövaren.⁶²

Parterapifältet blev influerat av dessa tankar men feministisk kritik menar att parterapi tog in genus till den grad att genus betyder *något* men inte *vad* det betyder. Sambandet mellan kön och makt behöver fortfarande bli mer integrerat i teori,

⁵⁶ Jacobson, Neil S (ed), 2002, Rampage s.538

⁵⁷ Jacobson, Neil S (ed), 2002, Rampage

⁵⁸ Family Process, 2002, Hare – Mustin, 1978, Rampage, 2002

⁵⁹ Family Process, 2002, Walters, Carter, Papp, Silverstein, 1988, Rampage, 2002

⁶⁰ Family Process, 2002, Goldner 1988, Rampage, 2002, s.262

⁶¹ Family Process, 2002, Hare – Mustin, 1980, Rampage, 2002

⁶² Family Process, 2002, Almeida, 1993, Bograd, 1984, Rampage, 2002

forskning och behandling av par.⁶³ Feministisk kritik menar att kvinnor i det heterosexuella äktenskapet är förfördelade och att parterapi inte gjort tillräckligt för att adressera detta problem. Många är ense om att det är angeläget att inte bara inkorporera feministiska principer i parterapi för att få relationerna att fungera bättre utan för att *förändra* dessa relationer i ett vidare perspektiv.⁶⁴

För att till fullo omfatta genusperspektivet krävs att parterapi inte bara konstaterar att genus är ett tema utan att också reflektioner och analyser av underliggande sociala konstruktioner såsom makt, kommer till stånd.⁶⁵

När kvinnor nu förvärvsarbetar och även arbetar hemma förväntar de att mannen också ska utföra hemarbete samt vara medskapare till ett nära och tillfredsställande partnerskap. Många män tar nu mer hand om sina barn, stannar hemma då barn är sjuka och följer med dem till doktorn. Ett vuxet förhållande, samboskap eller äktenskap behöver ha som mål att varje fördel baserad på kön ska utmanas och jämställdhet eftersträvas. Parterapi måste hjälpa par att se föräldraskap som en delad och jämlik uppgift i vilken båda är lika aktiva.⁶⁶

En annan springande punkt är möjligheten till *intimitet och närhet* i relationen. För att terapi ska lyckas måste terapeuten adressera/utmana traditionella normer för maskulinitet och arbeta med mannens möjligheter att psykologiskt och sociokulturellt överleva en nära relation till det motsatta könet.⁶⁷ I parterapi bör mannen få hjälp att skapa en egen definition av manlighet. En balans mellan partners är en förutsättning för intimitet eftersom varje person behöver känna sin makt i fråga om att samskapa mening i det intima momentet.⁶⁸

Eftersom det finns idéer och önskan om jämställdhet och också en tro på att man lever jämställt så är de hinder som kvarstår mer dolda och de består mer i handlingar som sker utan reflektion. Parterapeuten behöver därför utmana till reflektion över inkonsekvent beteende i förhållande till de föreställningar om jämställdhet som råder. Parterapeuten behöver också reflektera över sig själv eftersom terapeuten inte står utanför den påverkan som sker strukturellt. Desto mer terapeutens egen person stämmer

⁶³ Family Process, 2002, Rampage, 2002

⁶⁴ Family Process, 2002, Goodrich, 1991, Rampage, Ellman, Halstead, 1988, Knudson –Martin, Mahoney, 1996, 1998, Larson, Hammond, Harper, 1998, Rabin, 1996, Rampage, 1995, 1998, Rampage, 2002

⁶⁵ Family Process, 2002, Rampage, 2002

⁶⁶ Carter, Mc Goldrick, 2005, s. 135

⁶⁷ Carter, Mc Goldrick, 2005, s.133 f

⁶⁸ Jacobson, Neil S, (ed), 2002, Larson et al, 1998, Rampage, 2002, s. 535

med värden som respekt, rättvisa och jämställdhet ju troligare är det att terapeuten kan bli reellt användbar för paret.⁶⁹

Parterapeuten är uppmärksam på obalans och adresserar båda parter i detta. Det är viktigt att engagera den manliga parten i ansvaret för parets förändringsprocess. Det finns forskning som visar att kvinnan oftare adresseras som ansvarig för denna och att hon behandlas annorlunda i terapin, till exempel att hon oftare blir avbruten än mannen, enligt stereotypa mönster.⁷⁰

I en studie som fokuserar hur terapeuten kan engagera män i terapi betonas att familjeterapiutbildning behöver integrera kunskap om manlig socialisation. Enligt denna studie bör allt kliniskt material belysas ur ett genusperspektiv och ett fokus också riktas mot terapeutens egen könsocialisation.⁷¹

3.4 Forskning

Insamlandet av forskning har skett via rapporter jag sedan tidigare haft kännedom om och genom datasökning. Jag har sökt artiklar på databaserna GOOGLE SCOLAR, PSYCINFO och GENA. Mina sökord var gender, intimacy, couple therapy, family therapy, psychotherapy. Dessa sökord kombinerades också med meta-analysis eller review. När jag sökte på GOOGLE SCOLAR fick jag på sökorden gender och couple therapy 24 600 träffar, i kombination med metaanalysen begränsades urvalet till 329 träffar. När jag sökte på PSYCINFO fick jag på sökorden gender och couple therapy 876 träffar (varav 448 peer reviewed). Med tillägget intimacy fick jag fram 139 (peer reviewed) träffar. På gender och psychotherapy respektive familytherapy fick jag färre än tio träffar. På GENA (som är en databas för svenska avhandlingar i kvinno-, mans och queerforskning) fick jag inga träffar på mina sökord men en träff på intimitet och metaanalysen som dock inte var relevant för mitt arbete. Jag har närmare studerat åtta artiklar som berört intimitet, övergång till föräldraskap, gemensam tid, våld och förutsättningar för terapeuten att skapa allians med båda parter i parterapi.

3.4.1 Forskning om äktenskap och parterapi

Flera decenniers forskning visar vetenskaplig evidens för par- och familjeterapi samt att flera olika metoder har effekt.⁷² Parrelationer har studerats empiriskt i stor utsträckning internationellt. Inga samstämmiga skillnader mellan olika metoder har framkommit.

⁶⁹ Family Process, 2002, Rampage, 2002

⁷⁰ The Association for Family Therapy and Systemic Practice, 2001, Dienhart, 2001

⁷¹ The Association for Family Therapy and Systemic Practice, 2001, Dienhart, 2001

⁷² Sexton, Weeks, Robins, 2003

Beteendeterapeutiskt inriktad terapi, emotionellt fokuserad terapi och insiktsorienterad metod har studerats i störst omfattning. Det finns konsensus beträffande att parterapi ger bättre effekt jämfört med kontrollgrupp.⁷³

I en internationell studie i olika världsdelar, om långa äktenskap som omfattade cirka 500 par⁷⁴ visade det sig att *emotionell närhet* och *god kommunikation* var viktiga faktorer för äktenskaplig lycka oavsett kultur (USA, Kanada, Europa, Sydamerika, Sydafrika och Mellanöstern ingick i studien). Paren tillfrågades om sina långvariga äktenskap och vad som bidragit till lycka. Sammanfattningsvis betonade svaren *ömsesidighet* avseende tillit, kärlek, respekt, stöd, lojalitet och trohet.

Det finns en svensk doktorsavhandling om parbehandling inom familjerådgivning som följt 150 par. Det är en kvantitativ longitudinell studie där både män och kvinnor besvarat skattningsformulär som handlade om äktenskaplig tillfredsställelse, familjeklimat, interaktion, psykiatriska symtom och stressmotståndskraft. Forskningspopulationen var här alltså uppdelad på könen vilket inte är det vanliga i parterapi forskning. Före behandlingen fanns allvarliga störningar i samtliga variabler, exempelvis stor oenighet, dålig sammanhållning, bristande tillfredsställelse, liten närhet och markerad distans. Kvinnorna skattade allvarligare problem än männen. 50-80 % av både kvinnor och män blev hjälpta av parterapi både avseende relationen och hälsan.⁷⁵ Män och kvinnor förändrades i ungefär lika stor omfattning. Detta betyder dock att kvinnornas symtom kvarstod i större utsträckning eftersom de inledningsvis skattade allvarligare problem.

3.4.2 Forskning om kön

Forskningen om kön och par har olika inriktningar och det råder också ett spänningsfält mellan dessa riktningar. Könsmaktsforskning visar att vi fortsätter att *reproducera skillnader* mellan kön och en asymmetri i det heterosexuella arrangemanget, fast idag i en mer osynlig form. Maskulinitets-, homo- och queerforskning visar att *ändring sker* med fokus på faderskap och omsorgsgivande pappor och på senmoderna familjeformer.⁷⁶

⁷³ Lundblad, 2005

⁷⁴ Hansson, Lundblad, Kaslow et al, 1 994,1996, 2000

⁷⁵ Lundblad, 2005, s. 103

⁷⁶ Lorentzen, Mühleisen, 2006, s.176

3.4.3 Forskning om manlighet och kvinnlighet i förändring samt föräldraskap

Enligt ett forskningsprojekt som omfattar nordiska barnfamiljer har män mer *rörelsefrihet* än kvinnor i moderna heterosexuella par⁷⁷. *Begränsningarna* i kvinnors möjligheter har visserligen minskat till exempel avseende yrkesval. Däremot har möjligheten för kvinnor att *avgränsa* sig inte förändrats i lika stor utsträckning.⁷⁸ Här finns en skillnad mellan könen när det gäller möjlighet att avstå från att göra saker som inryms i parets vardag. Mannen avgränsar sig och kvinnan balanserar konsekvensen av detta. Båda parter lever upp till det som kulturellt förväntas av en vanlig man respektive kvinna.

I en avhandling om förstagångsföräldrar tas betydelsen av jämställdhet i parrelationen upp i förhållande till kvalitet på parrelationen. Kvaliteten på parrelationen har samband med fördelning av *hushållsarbetet*.⁷⁹ Författaren till avhandlingen, tar vidare upp att *föräldraledigheten* inte är jämställt fördelad.⁸⁰ Socialstyrelsen påpekar att båda föräldrarna bör kunna kombinera yrke/familj.⁸¹ När första barnet kommer utmanas jämställdheten mer. Övergången till föräldraskap är en speciellt kritisk punkt vid vilken många unga par går in i traditionell könsfördelning.⁸²

Men även hos par utan barn menar forskare att könsföreskrifterna påverkar interaktionen i det enskilda parförhållandet så att kvinnan lever sig in i mannens situation och anpassar sig till hans intresse mer än vad han lever sig in i och anpassar sig efter hennes önskan (det asymmetriska rollövertagandet).⁸³

Könsföreskrifterna har ändrats och kärnfamiljens tydliga rollfördelning har ersatts av ”den förhandlade familjen”.⁸⁴ Både män och kvinnor har många förväntningar att uppfylla och förhandling är nödvändig. De unga paren upplever sig både jämställda och inte jämställda. Bakom konflikter om hushållsarbete finns djupare konflikter om mäns och kvinnors självbild och identitet samt hur relationen mellan könen ska se ut.⁸⁵ Sju svenska forskare har sammanställt svenska och internationella studier om jämställdhet.⁸⁶ De konstaterar att förändringen mot jämställdhet går långsamt även i

⁷⁷ Magnusson, 2006, s. 116

⁷⁸ Magnusson, 2006, s.188

⁷⁹ Möller, 2003, Ahlborg, 2004

⁸⁰ Bekkengren 2002, Ahlborg, 2004

⁸¹ Socialstyrelsen, 2001, Ahlborg, 2004

⁸² Singley, Hynes, 2005

⁸³ Holmberg, 1993, s. 189

⁸⁴ Bäck-Wiklund, Johansson, red, 2003

⁸⁵ Beck & Beck, Gernsheim, 2002, Bäck-Wiklund, Johansson, 2003

⁸⁶ Halleröd (red), 2008

Sverige. Vardagslivet präglas av gängse bilder av kvinnligt/manligt och tvåsamhet. Människor reflekterar inte över vardagslivets organisation eller jämställdhet. På det viset blir det vilseledande att föreställningen finns att jämställda par förhandlar i stor utsträckning. Genom en sådan förhärskande föreställning kan de ojämställda lösningarna döljas i skenet av att de är resultat av en förhandling. Ska jämställdhet förverkligas krävs det hårt arbete. När de könstypiska mönstren utmanas så kan detta upplevas som hotfullt mot kärleksrelationen. Konflikter i relationen och stress kan inte undvikas i den process som krävs för att heterosexuella par ska uppnå jämställdhet. Här krävs mod av båda könen. Jämställdhet har ett pris om den ska bli verklig, men på sikt är jämställdhet bäst för alla de involverade, inklusive barnen. Forskarna konstaterar att jämställda par har större chans att hålla ihop relationen, och hänvisar till en studie som omfattar 37 000 par som följts under tio års tid, där den största separationsrisken finns hos par där pappan tar ut liten eller ingen föräldraledighet.⁸⁷

Fäders engagemang i sina barn (och speciellt fäders omsorgsgivande beteende) har visat sig vara en av de mest betydelsefulla faktorerna för tillfredsställelse med parrelationen och stabilitet i denna.⁸⁸ Att delad föräldraledighet stabiliserar relationen konstateras också av Oláh.⁸⁹

3.4.4 Forskning om mäns och kvinnors hälsa samt parrelation

Tidigare nämnda svenska avhandling⁹⁰ visar att parterapi har effekt inte bara på parrelationen utan också på både mäns och kvinnors individuella hälsa. Nära relationer har stor inverkan på hälsan enligt många undersökningar.⁹¹ Det finns mycket forskning som belägger sambandet mellan parrelationer och hälsa.⁹² Konflikter, kritik, ojämlika beslutsprocesser, brist på öppenhet och självavslöjande, samt avsaknad av kamratskap påverkar parternas hälsa negativt. 37 % av kvinnorna och 27 % av männen i primärvård uppskattas ha psykosociala problem⁹³ och långvariga relationsproblem innebär kronisk stress.⁹⁴ Kvinnor påverkas ännu starkare av konflikter och relationsproblem än män.⁹⁵

⁸⁷ Nilsson, Halleröd (red), 2008

⁸⁸ Levy-Schiff, 1994, Ahlberg, 2004

⁸⁹ Oláh, 2001, Ahlberg, 2004, s.27

⁹⁰ Lundblad, 2005

⁹¹ Lundblad, 2005

⁹² Burgman & Mandolin, 1992, Gottman & Notarius, 2000, Leff et al., 2000, Kiecolt-Glaser & Newton, 2001,

Lundblad, 2005

⁹³ Karlsson, 2004, Lundblad, 2005

⁹⁴ Levenson et al. 1993, Gottman & Notarius, 2000, Kiecolt-Glaser & Newton, 2001, Lundblad, 2005

⁹⁵ Kiecolt-Glaser & Newton, 2001, Lundblad 2005

Det finns en koppling mellan kvinnors hälsa och dålig relation.⁹⁶ Kvinnor som lever i dåliga relationer löper fyra gånger så stor risk för att få en hjärtinfarkt jämfört med dem som lever i en bra relation.⁹⁷ 50 % av kvinnorna i Sverige slutar arbeta före 65 års ålder. En viktig riskfaktor i detta sammanhang är familjeproblem.⁹⁸ Kvinnorna tar oftast initiativet till gräl och också till separation.⁹⁹ Effekten av separationer blir också ett hälsoproblem, här drabbas männen oftare av social isolering och både kvinnor och män av ekonomiska problem vilket kan påverka hälsan.

Utifrån denna forskning och ett genusperspektiv är det särskilt relevant att lyfta och uppmärksamma kvinnors situation i parrelationen då sambandet mellan dålig hälsa och en negativ parrelation är tydligt.

3.4.5 Studier om våld i parrelationer

Våld i nära relation drabbar ofta kvinnor. 46 % av alla kvinnor över 15 år i Sverige har någon gång i sitt liv utsatts för våld i nära relation till en partner.¹⁰⁰

Forskningen om våld har varit splittrad mellan feministisk och könsneutral sådan. Modernare forskning innefattar båda dessa riktningar och beskriver ett differentierat våldbegrepp. Två huvudformer kan identifieras. ”Common couple violence” är ett situationsbetingat och mindre allvarligt våld som sällan leder till allvarliga fysiska skador. Detta våld utövas ofta ömsesidigt och har inte någon klar könsprofil. Den andra kategorin handlar om våld som utövas av en man för att uppnå makt och kontroll över kvinnan. Detta våld eskalerar över tid och är betydligt grövre både i fysisk och psykisk mening. I vissa fall kan även kvinnor vara utövare av detta, men i huvudsak är det män som utövar våld i en form som har karaktär av ”intim terrorism”.¹⁰¹

En meta analys (en sammanställning av 22 kvasiexperimentella och experimentella studier) visar att behandling av utövaren har effekt, men effekten är dock inte så slående i förhållande till den insats som gjorts.¹⁰² Andra studier visar att parterapi som inte adresserar våld också har effekt och är värdefull när det handlar om en låg nivå av, och mindre allvarligt fysisk våld. Dessa par kanske inte betraktar våldet som primärt och

⁹⁶ Levenson, Carstensen, Gottman 1993

⁹⁷ Orth-Gomér, Lundblad, 2005

⁹⁸ Orth-Gomér et al 2005, Lundblad, 2005

⁹⁹ Lundblad, 2005

¹⁰⁰ Slagen dam, omfångsundersökning riktad till 10 000 kvinnor, 2001, Wetterberg, 2002

¹⁰¹ Lorentzen, Mühleisen, red, 2006, s.212 f

¹⁰² Babcock, Green, Robie, 2004

riskerar att inte komma till behandling om de exkluderas på grund av sitt våld om de inte accepterar terapi som adresserar våld.¹⁰³ Även parterapi som adresserar våld har effekt, särskilt parterapi i grupp.¹⁰⁴ Det finns även forskning som visar att också det ömsesidiga våldet är betydligt vanligare och allvarigare än förväntat och det är angeläget att hitta metoder att förebygga mot detta.¹⁰⁵

Som parterapeut arbetar man som sagt ofta utifrån tankar om ömsesidiga processer. I förhållande till förekomsten av våld väcks tankar om när man som terapeut måste positionera sig annorlunda i förhållande till den makt som utövas i relationen. I Sverige har genusvetenskapen och könsfaktsteorin legat till grund för många av de projekt som tillkommit för att arbeta med våld. Det finns en ökad uppmärksamhet hos familjerådgivare för behovet av att diskutera metodval när det gäller våld i nära relationer.

3.4.6 Forskning om genus och intimitet

Kärlek och intimitet betraktas numera som de viktigaste elementen i parrelationen.

Despite dissatisfaction with gender inequalities in domestic tasks and finance, many women express unhappiness primarily with what they perceive as men's unwillingness or incapacity to do the emotional intimacy which appears to them necessary to sustain close heterosexual couple relationships.¹⁰⁶

Enligt forskning är det många kvinnor som uttrycker otillfredsställelse med det som de upplever som ”männens ovillighet eller oförmåga att skapa emotionell intimitet” (författarens översättning).

På 1970-talet började sociologer undersöka förändringen av äktenskapet (från institution till intim relation).¹⁰⁷ Trots detta blev inte det emotionella innehållet undersökt i dessa modeller.¹⁰⁸

När intimitet efter förälskelsen undersöktes i en studie av 60 par var en nyckelaspekt asymmetrin i det emotionella beteendet vilket kunde kopplas till genus.¹⁰⁹ Kvinnor upplevde en ojämlikhet då de inte fick höra att de var älskade, de önskade mer av att bli tilltalade på ett kärleksfullt sätt och deras upplevelse var att sex inte gav dem tillräckligt avseende trygghet och värme.

¹⁰³ Simpson, Atkins, Gattis, Christensen, 2008

¹⁰⁴ Stith, McCollum, Rosen&Locke, 2002, Sexton, Weeks, Robbins, 2003

¹⁰⁵ Whitaker, Halleyesus, Swann, Salzman, 2007

¹⁰⁶ Duncombe, Marsden, 1993, s. 221

¹⁰⁷ Berger, Keller, 1970, Young, Willmott, 1974, Duncombe, Marsden, 1993

¹⁰⁸ Cheal, 1991, Mansfield, Collard, 1988, Morgan, 1975, 1982, Duncombe, Marsden, 1993

¹⁰⁹ Mansfield, Colard, 1988, Duncombe, Marsden, 1993

I detta sammanhang kan nämnas att en forskare i Sverige utvecklat en teori om över- och underordning som går ut på att det uppstår en ojämlikhet i det jämställda heterosexuella parförhållandet genom att kvinnor ger mer kärlek och omsorg till män än vad män ger till dem.¹¹⁰

Män blandar ofta samman sex och intimitet då de inte blivit bekväma med intimitet.¹¹¹ Flickor lär sig tidigt att dela tankar och känslor med andra medan pojkar inte uppmuntras till detta.¹¹² Män fostras alltså inte till att uttrycka sårbarhet tillsammans med andra män och de behöver utveckla en emotionell intimitet även ”utanför sovrummet”¹¹³. En viktig uppgift i parterapi som redan nämnts är att arbeta med hur maskulinitet kan överleva närhet till det motsatta könet. En jämställd, ärlig och intim relation kan upplevas som hotfull.¹¹⁴ Kvinnor frågar efter en emotionell ömsesidighet, en viktig fråga för jämställdheten mellan könen.¹¹⁵

Det finns många beskrivningar av att män saknar känslor och är oförmögna till intimitet. Teorier saknas i stor utsträckning om män och intimitet eller män och kärlek¹¹⁶. Problemen återfinns i den epistemologi som rör heterosexuella män och maskulinitet. Giddens menar att män har svårt att älska andra som likvärdiga. Giddens uttrycker: ”we should say that many men are unable to construct a narrative of self that allows them to come to terms with an increasingly democratic and reordered sphere of personal life”¹¹⁷ det vill säga Giddens beskriver problemet som att män inte kan konstruera berättelser om sitt själv som tillåter ökad demokrati i det personliga livet (författarens översättning).¹¹⁸ Forskning visar att när män blir involverade i att ta hand om barnen så innebär detta en ökande kärlek och att nya prioriteringar görs av männen. Detta är en del av begreppet kärlek, att ha omsorg om barn och partner. Begreppet är dock vidare och djupare än så. Konsekvensen av att ta kärleken seriöst är att frånga traditionell maskulinitet och vinna nya insikter om kärlek till den andre¹¹⁹.

¹¹⁰ Jonasdottir, 1994, Lorentzen, 2006

¹¹¹ Attman, 1993, Carter, Mc Goldrick, 2005

¹¹² Tannen, 1990, Carter, Mc Goldrick, 2005

¹¹³ Carter, Mc Goldrick, 2005

¹¹⁴ Pittman, 1993, Carter, Mc Goldrick, 2005

¹¹⁵ Duncombe, Marsden, 1993

¹¹⁶ Whitehead, 2002, Lorentzen, 2007

¹¹⁷ Giddens, 1992, Lorentzen, 2007

¹¹⁸ Lorentzen, 2007

¹¹⁹ Lorentzen, 2007

Även om männen tar hand om barn och hushåll i större utsträckning än tidigare så finns risk att de misslyckas med att ta det emotionella ansvaret för parrelationen och faderskapet om inte detta beaktas.¹²⁰

4 Metod

4.1. Metodval

Studien är en kvalitativ undersökning. Jag har valt en kvalitativ metod och djupintervjuer då jag vill få en uppfattning om hur familjerådgivarna/informanterna tänker i ämnet. Jag funderade i ett skede över att använda enkäter för att få in svar från fler personer, men enkätformen skulle inte belysa den komplexitet som frågeställningarna innefattar i samma utsträckning. Möten och samtal ger bättre förutsättningar för att få fram personers tankar och känslor.¹²¹ Det finns också en möjlighet att ställa följdfrågor som fördjupar kunskapen. En enkät skulle inte kunna belysa en praktik som bygger på dialogisk växelverkan på samma sätt.

Det postmoderna tänkandet har influerat forskningen och utmanat kunskap som en kunskap om verkligheten och istället fokuserat tolkning och förhandling om verkligheten och verklighetens sociala konstruktion¹²². I detta sammanhang kommer den kvalitativa undersökningen in. Den kvalitativa forskningsintervjun kan relateras till fem aspekter av modern kunskapsproduktion. *Kunskap som samtal* – då tonvikten läggs på dialog och samtal som en väg till kunskap. *Kunskap som berättelse* – då vi genom den öppna intervjun får fram berättelser om människors liv. *Kunskap som språk* – då ett postmodernt tänkande innebär att språket konstruerar verkligheten och föreställningen om en objektiv verklighet blir mindre relevant. *Kunskap som kontext* – då meningen är beroende av kontext och därmed inte självklart överförbar till andra sammanhang. *Kunskap som relation* – då kunskapen finns mellan en person och världen, i en relation.

¹²³ Forskaren befinner sig nära de personer som studeras genom den kvalitativa intervjun. En kvalitativ undersökning innebär alltså fokusering på meningen med

¹²⁰ Ingham, 1984, Duncombe, Marsden, 1993

¹²¹ Kylén, 2004, s. 9

¹²² Kvale, 2007

¹²³ Kvale, 2007

människors beteende och att människor studeras i sin naturliga miljö.¹²⁴ Fokus i den kvalitativa intervjun är den intervjuades livsvärld, meningen i det som sägs, berättarformen, beskrivningar, det specifika, med öppenhet för nya fenomen, fokus på teman, mångtydighet och motsägelser, att förändring sker under pågående intervju och samspel som kan leda till positiv upplevelse hos båda de involverade parterna.¹²⁵

Det råder en dikotomi mellan kvantitativ och kvalitativ forskning.¹²⁶ Båda äger sin giltighet. Dessa forskningstraditioner rangordnas ibland inbördes vilket är intressant i det sammanhang som detta arbete avser att diskutera. När den kvantitativa forskningen anses mer vetenskaplig skapas ett maktförhållande. Det är problematiskt när forskningen inte ses i mer vid mening som evidensbaserad utan enbart experimentell forskning vilken i sig är begränsad till att mäta interventioner linjärt och med nödvändighet förenklar till mätning av påverkan av enskilda faktorer.¹²⁷ Den experimentella forskningen kan också användas av administrationen inom organisationer som med stöd av denna vetenskapliga auktoritet styr det direkta arbetet som ska ske längst ute i organisationen.¹²⁸ När den rådande diskursen blir den kvantitativa forskningstraditionen uppstår en begränsning.

Det kvalitativa förhållningssättet har präglat kvinnoforskningen som sätter den sociala konstruktionen av könet i centrum för studien.¹²⁹ Man kan tala om ett släktskap mellan feministisk teori och kvalitativ forskning som tar hänsyn till subjektivitet, upplevelse, relation, interaktion samt intersubjektivitet mellan forskare och undersökningssperson.¹³⁰ Det traditionellt manliga linjära uttryckssättet låter sig lättare fångas i frågeformulär. Kvantitativa metoder kan uppmuntra till en åtskillnad mellan de

¹²⁴ Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2004, s. 249-272.

¹²⁵ Kvale, 2007

¹²⁶ Kvale, 2007

¹²⁷ Seikkula, Arnkil, 2005

¹²⁸ Seikkula, Arnkil, 2007

¹²⁹ Kvale, 2007

¹³⁰ Olesen, 1994, Kvale, 2007

som vet och de som inte vet¹³¹. Kvinnoforskning har bedrivits på annat sätt för att motverka ett osynliggörande och förvanskningar av kvinnors erfarenheter.¹³²

För det syfte som detta arbete har lämpar sig en kvalitativ studie bäst eftersom den kan identifiera förbindelser mellan olika förhållningssätt hos familjerådgivaren, baserade på olika teoretiska antaganden och hur integrering sker.

4.1.1 Avgränsning

Arbetet kommer att belysa olika områden i pars liv. Denna studie kan inte gå så djupt in i varje område utan kommer att hållas mer generell med exemplifieringar från pars liv som kan vara adekvata för syftet med uppsatsen, nämligen att diskutera om det finns behov av att ha ett aktivt genusperspektiv vid arbetet med heterosexuella par, vilka kommer till familjerådgivningen med olika problemställningar.

Fokus i uppsatsen är vad familjerådgivare tänker om betydelsen av ett genusperspektiv i familjerådgivarpraktik. Betoningen i arbetet ligger på familjerådgivarens aktiva arbete med paret och val av tillämpad teori. Ett annat fokus hade kunnat vara betydelsen av terapeutens eget kön och den strukturella påverkan som terapeuten lever i. Detta belyses delvis i teori- och forskningsavsnitten, men har inte aktivt påverkat valet av informanter (som till exempel inte har fördelats jämnt på kön). Eftersom de flesta familjerådgivare är kvinnor (vilket i sig kan vara föremål för en diskussion om yrken och kön) belyser denna studie den fördelning som råder, och planeringen har varit att intervjua alla familjerådgivare vid ett antal byråer. Därmed har könsfördelningen blivit åtta kvinnor och två män.

Antalet informanter har fastställts från början. Tio personer bör kunna ge en bild av olika tankar men det står inte klart att måttnad i form av mångfaldiga svar därmed uppnås.

4.1.2 Målgrupp och urval

Jag har tillfrågat tio familjerådgivare i fyra olika kommuner om frivilligt deltagande i undersökningen, det vill säga alla de som är anställda som familjerådgivare i dessa kommuner, och alla har tackat ja till att bli intervjuade. Eftersom den kvalitativa metoden inte ställer samma krav som den kvantitativa avseende urval har jag tillfrågat

¹³¹ Kvale, 2007

¹³² Lather, 1991, Kvale, 2007

informeranter som befinner sig inom ett geografiskt rimligt avstånd för genomförande av intervjuer inom angiven tidsram.

4.1.3 Planering

Intervjuerna planerades in under våren för att genomföras efter semesterperioden. Tider bokades med familjerådgivarna för intervjuer på respektive byrå.

4.1.4 Genomförande

En intervju har inte kunnat genomföras på grund av informants sjukskrivning.

Intervjuerna har varit halvstrukturerade¹³³ och möjlighet har funnits att ställa följdfrågor beroende av den intervjuades svar. Olika temaområden har tagits upp i en intervjuguide (se bilaga 2). Intervjuguiden skickades inte ut i förväg, däremot en information och förtydligande av det område som intervjuerna avsåg att täcka (se bilaga 1).

Jag gjorde en provintervju och det visade sig att frågeställningarna fungerade bra men att det var bättre att ha en annan ordningsföljd. Provintervjun har inte tagits med i resultatredovisningen.

Jag planerade att skriva minnesanteckningar under intervjun och skrev sedan ut intervjuerna mer i detalj samma dag som de genomförts för att komma ihåg de resonemang som förts.

4.1.5 Forskarroll

Eftersom jag själv arbetar inom familjerådgivning i en annan kommun är jag delvis bekant med de aktuella informanterna, vi har träffats i forum som Kommunala familjerådgivardagar, regionträffar och liknande sammanhang, allt från en, till, när det gäller några av familjerådgivarna, flera gånger. Detta kommer att beaktas vid analys av resultatet.

4.1.6 Analysmetod

Analysen har haft sin utgångspunkt i min egen förförståelse av att familjerådgivare inte i tillräckligt stor utsträckning aktivt lyfter genusfrågorna inom ramen för praktiken.

¹³³ Kvale, 2007

Förförståelsen har skapats genom att jag deltagit i flera sammanhang där familjerådgivare mötts för att diskutera gemensamma viktiga frågor, policy och yrkesroll. Genusteori och genusvetenskap har inte varit lika diskuterat och förespråkats exempelvis då krav på vidareutbildning ställts på familjerådgivare. I dessa sammanhang har psykoterapi och sexologi mer aktualiserats.

Redan under intervjuerna har en viss analys skett genom klarläggande och utvecklande av mening.

I analysen har jag fokuserat teman dels från de ursprungliga frågeställningarna och dels från intervjumaterialet i sig som lett fram till nya teman och upptäckter. Följande teman har bland annat legat till grund för bearbetningen; kunskap, aktivt förhållningssätt och integrering.

4.1.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Beroende av forskningens karaktär, om den är förklarande eller beskrivande har begreppen reliabilitet, validitet och generaliserbarhet delvis olika innebörd.

Frågan om reliabilitet och validitet är aktuella under alla stadier av en intervjuundersökning. Reliabilitet (tillförlitligheten) kan diskuteras särskilt i relation till ledande frågor som kan inverka på de svar man fått, utskriften av svaren och kategoriseringen av svaren. Validiteten (hållbarheten) kan i kvalitativ forskning stärkas genom att kunskapen är mer kontextualiserad.¹³⁴ Validitet i den kvalitativa intervjun finns med i alla stadier från tematisering till rapportering. Validitet i det här sammanhanget innebär till exempel att inte använda citat utanför det sammanhang de tillhör.

Generaliserbarhet kan vara aktuell även från kvalitativa studier exempelvis i form av naturalistisk generalisering som bygger på erfarenhet som man fått då man kommit nära det sammanhang man undersökt, så kallad tyst kunskap.¹³⁵ En analytisk generalisering kan också vara aktuell som innefattar en bedömning av huruvida resultaten kan ge vägledning för vad som kan hända i en annan situation och på så vis sker exempelvis även generalisering från studier av enskilda fall.¹³⁶

I det här arbetet kan generalisering inte ske utifrån att en större representativ grupp tillfrågats i ämnet men en värdering av eventuell generaliserbarhet kan göras av

¹³⁴ Nowotny, 2002, Seikkula, 2005

¹³⁵ Kvale, 2007

¹³⁶ Kvale, 2007

forskaren, allmänheten och informanterna eftersom man fått information från en mindre grupp som gett exempel på hur den hanterar frågan om genus i sin praktik på ett, som jag uppfattar det, öppet och ärligt sätt.

4.1.8 Etiska överväganden

Förfrågan om deltagande i studien ställdes till alla familjerådgivare på fyra olika familjerådgivningsbyråer. Det betonades att deltagandet var helt frivilligt.

I resultatet utlämnas inte någon enskild familjerådgivare eller byrå utan resultatet redovisas som en sammanställning av intervju svaren för varje frågeställning. Detta för att värna om de enskilda familjerådgivarnas konfidentialitet med hänsyn tagen till upplevelse och konsekvenser för den enskilde familjerådgivaren.

4.1.9 Form för dokumentation, redovisning och resultatanalys

Jag har nedtecknat varje intervju och därefter sammanställt informanternas svar på respektive frågeområde. Detta kommer att redovisas liksom en sammanställning över aktuella teman. Redovisning kommer att ske med löpande text, citat och en viss kvantifiering för att ange olika attityder samt en fördjupad tolkning och beskrivning av själva intervjuens inverkan på de involverade liksom intervjuaren.

5 Resultat

5.1 Redovisning av intervjuerna

Familjerådgivarna/informanterna har arbetat i yrket mellan tre och nio år och har alla en längre erfarenhet av psykosocialt behandlingsarbete innan de blev familjerådgivare.

Deras åldrar är mellan 42 och 62 år. Två av de intervjuade är män och sju är kvinnor.

Nio av tio intervjuer genomfördes. Bortfallet hade sin grund i att en person var sjuk och inte kunde intervjuas inom angiven tidsram. Jag kommer inte att redovisa varje informant för sig och vad man svarat på alla frågorna. Detta med hänsyn till den konfidentialitet som utlovats. Därför kommer varje frågeområde i stället att redovisas och ett sammanställt resultat av varje frågeställning.

Det var intressant att intervju familjerådgivarna om de här frågorna och både jag själv och flera av de intervjuade fick en upplevelse av att något nytt skapades i samtalet.

Vid själva genomförandet förstod informanterna frågeställningarna och svarade utifrån sina respektive utgångspunkter. De hade lätt att berätta om sina uppfattningar och flera gjorde reflektionen efter intervjun att de hade en hel del tankar och reflektioner inom området som de inledningsvis inte känt sig så medvetna eller välformulerade omkring.

Analysen redovisar likheter och skillnader i materialet utifrån respektive tema och samtidigt den konstruktion av mening eller mångpartisk mening som skett vid intervjuerna.

5.2 Resultatsammanställning

5.2.1 Informanternas **kunskap** om genusteori och forskning

Tre informanter hänvisar till *formell teoretisk* kunskap i form av sexologiutbildning som fokuserat genusfrågor. En av de tre har också gått en familjeterapiutbildning i privat regi som berört feministisk familjeterapi. Flera nämner på denna fråga att genusteori saknats i både grundutbildning och i psykoterapeutiska vidareutbildningar.

Tre informanter, varav två är samma personer som de som hänvisat till formell kunskap, nämner kunskap om *forskning* exempelvis att man känner till att jämställda par har bättre chans att behålla sin relation och att män som är föräldralediga blir mer engagerade i sina barn i framtiden.

Sex informanter betonar att de *personligen intresserat sig* för ämnet och betoningen har legat på att läsa facklitteratur själv, reflektera omkring skönlitteratur, och omkring egna villkor i allt från relativt begränsad till stor utsträckning.

En informant exemplifierar genom att redogöra för diskussioner med egna tonårsdöttrar och konstaterar att könsmaktsordningen både ifrågasätts och befästs på samma gång bland de unga. En kille som tafsar på bröstet blir ifrågasatt men också förlåten med kommentaren att ”killar är sådana”.

Någon berättar att en släkting varit intresserad och man hade diskuterat ämnet. Det hade blivit diskussion om att samhället skulle styra upp en jämn individuell fördelning av föräldraledigheten. Familjerådgivarens kommentar: ”Det tycker jag är att gå för långt men däremot tycker jag att man ska locka föräldrar att dela föräldraledigheten.”

Andra personliga reflektioner är funderingar över sig själv som terapeut och som man eller kvinna, betydelsen av det egna könet. En familjerådgivare funderar så här:

Jag funderar på om jag är tillräckligt nyfiken på och ställer tillräckligt med frågor till den som är mest lik mig själv.

Jag lägger också stor vikt på att möta den manliga parten, tänker på hur han ska känna sig bekväm med att samtala om känslor och dessutom med två kvinnor, både med mig och med sin partner.

Utifrån *kunskap inhämtad genom erfarenheter i arbetet* finns olika tankar. En familjerådgivare beskriver följande:

När jag började som familjerådgivare satte jag nästan bokstavligen i halsen. Jag blev varse hur det är i många parrelationer, något som jag inte på samma sätt uppmärksammat i arbetet med familjer. I det parspecifika arbetet visade sig mycket ojämställdhet.

Flera kopplar också till ett samhällsengagemang under den egna ungdomstiden och de rörelser som tydligt drevs av ideal om solidaritet och rättvisa.

5.2.2 Informanternas **aktiva tänkande** om genus då de möter heterosexuella par. Fyra av informanterna tänker aktivt på genus. En av dessa formulerar sig så här: ”Jag upplever det som en skyldighet att lyfta att jämställdhet ger möjlighet till långa relationer.”

En annan av de fyra uttrycker:

Vi har sett alltför många 40-åriga kvinnor som varit helt överens med sina män då barnen föddes tio år tidigare om att hon ska ta det största ansvaret hemma men missnöjet har sedan vuxit. Till slut sker något med hoppet och med känslan. Kvinnan dras också med att det inte är OK att vara missnöjd. Först när hon är på väg att gå så står det klart för mannen vad som hänt.

Man kan inte lämna det öppet, då blir det så att samhällsnivån påverkar individerna starkt. Det känns inte etiskt att sitta inne med denna kunskap, jag som familjerådgivare måste göra människor medvetna om att tillval är lika med bortval och jag behöver signalera om riskerna.

Två informanter har temat i sitt medvetande och fångar upp det om samtalsämnet föranleder det, exempelvis bekräftar mannen positivt om han berättar att han tagit ut föräldraledighet eller utmanar ett genusmönster då det visar sig.

En informant funderar aktivt och tar också upp ämnet när det kan knytas till samtalsämnet men känner ändå en osäkerhet inför temat makt: ”Jag är inte klar över hur jag ska närma mig det.”

Två informanter prioriterar annan teoribildning som grund för arbetet med paret och vill mer fokusera de ömsesidiga processerna, förståelsen mellan parterna och acceptans för olikheter hos varandra.

En av dessa informanter tycker att genus är en privat fråga - vad är en rimlig maktbalans i en relation? Det är enligt denna informant en fråga till terapeuten själv som berör ens eget liv och därmed blir det mer ett personligt tyckande om något.

5.2.3 Informanternas syn på att **integrera ett genusperspektiv** i parterapi
Alla informanter svarar att de är villiga till att integrera ett genusperspektiv och beskriver olika relevanta teman för frågeställningen.

Fem informanter menar att **Föräldraskap** är ett viktigt område. En uttrycker sig så här:

När vi nu pratar om detta så tänker jag att jag varit rätt passiv på BVC, jag är där och informerar men kanske jag skulle upplysa mer i genusfrågorna och vara mer aktiv i detta. Då skulle man ju också bidra till ett förändringsarbete, till utveckling mot ökad jämställdhet.

En annan av de fem tar upp konsekvenser av olika val:

Jag tror att unga par har goda chanser att prata om detta och bryta mönster. Det är viktigt att vi är med och tydliggör vad som kan bli en konsekvens av att inte göra det, exempelvis att mamma och barn blir ett team medan pappa står utanför.

Fem informanter tar upp **Ekonomi**.

Här berättar en av de intervjuade om att hot kan förekomma exempelvis att mannen säger till kvinnan att hon inte kommer att klara sig ekonomiskt om hon fullföljer en separation. En annan informant belyser med exempel där mannen har mer pengar och kvinnan får så mycket pengar hon behöver men familjerådgivaren problematiserar omkring att kvinnan behöver fråga och vilken betydelse det får för relationen.

Fyra informanter tar upp **Arbetsfördelningen** i paret.

En uttrycker ”Papporna gör också mycket, den tyngsta biten för kvinnorna tror jag är att ha hand om planeringen”

En annan säger: ”Jag lovar att i åtta av tio par som passerar här så är det mammorna som har koll på läxor, kläder, mat och sömn.”

Någon menar också att arbetsfördelning även handlar om hur saker och ting utförs. Kvinnor vill att män ska utföra arbetet på kvinnors vis. Denna informant betonar kvinnornas ansvar för att männen ska kunna gå in mer aktivt, det vill säga att kvinnan ska låta mannen göra det på sitt eget vis och inte klaga på utförandet.

Tre informanter nämner **Sex** som ett område där makt kan utövas. En informant nämner att även om idealet är att båda parter ska vilja lika mycket så är det i praktiken

inte så. Två har tankar om att utvecklingen går bakåt, att unga tjejer mer allmänt utbrett ska gå med på att se på porr, ha analsex o.s.v. och ställer frågan om det är på tjejernas villkor, en informant menar också att sex är effektivt, i betydelsen att i maktsyfte säga nej till sex.

Tre menar att ett annat område är hur paret fattar **Beslut** där makt kan visa sig. En informant menar att: "Området beslutsfattande är mer tydligt men de andra områdena är mer subtila, där kan det vara ännu svårare att avtäckta och synliggöra makt."

En informant nämner **Tid**:

Mannen har ofta mer tid, men båda behöver tid över för sig själv. Dessutom ser jag i praktiken skillnader, mannen behöver inte så mycket tid för att ställa om mellan pappaskapet, familjesamvaro och parrelation medan kvinnan kan behöva mer tid med sig själv för att ställa om i förhållande till sina olika roller.

5.2.4 Informanternas syn på om genusperspektivet inneburit någon skillnad i **metodval**

Här nämns området **våld** av fyra informanter. När det framkommer att det förekommer våld i parrelationen så sker olika metodval. Någon fortsätter att arbeta med paret med betoning på förståelse för i vilken kontext våldet uppstått och för att undersöka makt och kontrollteman. En annan påtalar våldets funktion och ansvarighet för våldet och fortsätter inte att arbeta med par som inte tar ansvar framförallt för barnens situation när det förekommit våld i parrelationen. Någon skickar paret till en annan verksamhet som arbetar specifikt med våld. Någon gör valet att dela på paret om samtalet är ofritt, det vill säga då informanten förstår att en part inte är fri att uttrycka sig av till exempel rädsla.

Tre familjerådgivare **frågar systematiskt och generellt aktivt** om jämställdhet. Här menar en informant att det är viktigt att förstå att paret inte automatiskt blir jämställt bara för att de har tankar om att leva jämställt.

En annan av de tre menar att man kanske kan tro att det blir mannen som förlorar då temat aktualiseras men informanten har erfarenhet att det oftast tas emot positivt av både kvinnan och mannen. Denna informant berättar:

Det är bra att ämnet blir talbart, och inte så luddigt. Det är till hjälp om man inte moraliserar och utser någon som har fel, då går det att benämna. Det handlar om förhållningssätt. För mig har det handlat om att återerövra min professionalitet på vissa områden. Sexologin visade vägen. Det var ett ämne som jag inte tyckte att jag kunde använda mina vanliga metoder för, det var för privat. Så tror jag också att det kan

vara med genus, man kan bli rädd för att vara för privat. Risken finns att vi blir menlösa och inte alls till hjälp, vi måste kunna gå in i området. Nu säger jag till exempel till paret att ramen här är att båda går in i samtalet med lika stort mandat och att jag kan göra andra metodval (exempelvis individuella samtal) om jag märker att det inte är så.

En informant svarar att jämställdhetsperspektivet känns så **välintegrerat** att även om inte frågan tas upp generellt av informanten så kommer den ofta upp.

Fem tar **inte upp genusperspektiv generellt**. En säger:

Jag är medveten men jag har inte tänkt igenom mina metodval. Jag är bekymrad över risken för ett tunnelseende om man blir för upptagen med genusperspektivet. Jag vet ännu inte hur jag ska kunna integrera de olika perspektiven i praktiken.

En annan kommenterar:

Med mer kunskap skulle jag nog kunna ha mer frihet att göra andra metodval. Jag vet egentligen inte heller hur accepterat det skulle vara att arbeta utifrån det här perspektivet bland kollegor och chefer.

Ett område där det blir väldigt tydligt är ju de invandrade familjerna och blandäktenskapen.

En annan uttrycker sig så här, också om kunskap:

Nej jag gör inte medvetna metodval men skulle säkert göra annorlunda med mer kunskap. Jag frågar till exempel mer generellt om sex sedan jag gick min sexologiutbildning. Det känns inte alls lika naturligt att fråga par om hur jämställt de lever. Jag har nog mycket tänkt på att konflikterna om det praktiska står för andra underliggande problem av olika slag. Men nu när vi pratar om detta så får jag en annan tanke, tänk om det här med jämställdhet är väldigt avgörande och ska lyftas mycket mer, kanske man ska se de andra problemen mer som symptom på en ojämställdhet.

En av de som inte heller generellt tar upp temat genus svarar att personens arbete och metodval är grundade på systemteori.

5.2.5 Informanternas syn på om ett genusperspektiv skulle innebära en **kvalitetsskillnad**

Här ger alla informanter svaret ja med olika motiveringar:

En svarar dock både ja och nej och hänvisar till att genusperspektivet måste vara integrerat i familjerådgivaren, det kan inte vara en påklistrad metod, det finns inga genvägar, man måste först bli medveten och göra tankarna till sina egna. Då blir det en

kvalitetsskillnad som är avgörande. Samma informant menar att ”om man missar genusperspektivet så är det stora delar i parets liv som vi aldrig rör vid”.

Övriga svarar ja med följande motiveringar:

- ”I familjen har vi det största könsgenomslaget.”
- ”Att vara familjerådgivare innebär att utmana normer även genusnormer. Vi behöver belysa både mäns och kvinnors situation. Exempelvis vad det betyder att många män fostras av kvinnor i så stor utsträckning”.
- ”Kommunikation, närhet, sex och tillfredsställelse hänger ihop med makt. Om det råder en stor obalans blir relationen mindre tillfredsställande”.
- ”Vi behöver många olika sorters kunskap, genus påverkar oss mer än vi tror. Kanske det till och med är den centrala frågan då vi arbetar med par”.
- ”Allt förändringsarbete är arbetsamt. Att arbeta med genusfrågorna är inte mindre slitsamt. Det är angeläget att terapeuten håller ut i denna fråga likaväl som andra frågor. Om vi arbetar med genusperspektiv ökar vi förmågan till ansvar, kommunikation och respekt i paret”.
- ”Ett genusperspektiv skulle öka förståelsen mellan parterna. När psykoterapin gjorde sitt inträde borde man också ha tänkt på och fortsatt att betona makronivån. Man kan fundera mycket på hur vi påverkas av den kultur som råder, ett exempel är skönhetsindustrin, vilka bilder som förmedlas”.
- ”Vi bör tillägna oss genusperspektivet professionellt, det här kan vi inte lämna åt slumpen. Vi som familjeterapeuter borde göra en egen familjerekonstruktion både avseende sexualitet och genus”.
- ”Det är viktigt för att utveckla ett mer jämställt samhälle. Det krävs dock kunskap för att kunna ha på sig genusglasögonen. Vår egen medvetenhet om vårt kön, biologiskt, historiskt och sociokulturellt hänger absolut ihop med våra möjligheter att lyckas vara tillsammans som par. Därför är genusfrågorna en angelägenhet för familjerådgivaren”.

5.3 Teman och mönster i intervjuerna

5.3.1 Kunskap

Behovet av kunskap om genusteori är ett återkommande tema som flera av informanterna lyfter. Några av de intervjuade har formell teoretisk kunskap. Några informanter är insatta i forskningen. Det är ett tydligt mönster att fler har informell kunskap och personligt intresse för området än de som har formell kunskap.

5.3.2 Tankar, motiv och handling

Alla menar att området är relevant för arbetet. Olika personer betonar dock olika aspekter och målsättningen skiljer sig åt.

Ställt i relation till annan teoribildning är det några som överordnar annan teori som mer väsentlig för arbetet.

De flesta av informanterna ser emellertid genusteori som väl så väsentlig som annan teoribildning men hänvisar som nämnts till kunskapsbrist. Några av dessa betonar könsaspekter, mäns och kvinnors villkor och ömsesidig förståelse. Andra av dem har tankar om genus och jämställdhet och i denna grupp förhåller sig fler aktivt till detta i arbetet med betoning på att man behöver vara betydligt mer informativ om olika vals konsekvenser så att paret också aktivt kan ta ställning till hur de vill leva.

Mer än hälften av de intervjuade gör inte ett aktivt generellt förekommande metodval baserat på genusteori. De som istället bestämt sig för att göra det har också en målsättning att påverka jämställdhetsutvecklingen till exempel genom mer systematisk information på BVC. De som återfinns i den sistnämnda gruppen är kvinnor med formell kompetens.

Ett mönster är att varje familjerådgivare på olika grunder avgör hur mycket genusteori man tillämpar. Mer formell kunskap verkar höra samman med mer aktiva metodval.

5.3.3 Specifika områden

Familjerådgivarna lyfter alla olika eller gemensamma temaområden där genusperspektiv har en särskild relevans som exempelvis övergången till föräldraskap, arbetsfördelning och ekonomi.

5.3.4 Förförståelse och intervjuprocess

Flera informanter hade tankar om en större kunskapsbrist än vad som senare blev synlig under intervjun. Flera upptäckte att de hade informell kunskap som inte varit så medveten. Själva intervjun blev ett intressant samtal för både de intervjuade och intervjuaren. Frågorna fördjupades och intresset för området genus var mer medvetet/hade ökat när intervjun avslutades.

Forskaren gjorde upptäckten att trots att möten med informanterna tidigare skett i andra sammanhang så hade frågeområdet aldrig tidigare berörts som ett särskilt tema. I detta avseende var informanter och intervjuare okända för varandra.

6 Diskussion och analys

6.1 Ämnets relevans och vald metod

Min utgångspunkt för arbetet har varit frågan om man som familjerådgivare har redskap för att positionera sig på bästa sätt i mötet med paret för att möjliggöra en tillfredsställande relation för båda parter i det heterosexuella arrangemanget och om ett integrerat genusperspektiv skulle göra en skillnad i detta avseende. Ämnesvalet har visat sig relevant under arbetets gång, och bekräftats genom litteratur och forskning som jag tagit del av. Alla informanterna ansåg ämnet angeläget för parrådgivningsarbetet även om de hade olika infallsvinklar. Generellt för de flesta intervjuerna var också att intervjusamtalet innebar en förändring avseende ämnets betydelse. Ämnet uppfattades inledningsvis som viktigt och ytterligare relevant vid intervjus avslutning. Intervjumodellen gav också den önskvärda fördjupningen i ämnet.

6.2 Diskussion av resultatet

6.2.1 Min egen förförståelse

I min förförståelse har egna erfarenheter av arbetet som familjerådgivare haft betydelse. Många kvinnor kommer till familjerådgivningen och är missnöjda med sin relation i mycket större utsträckning än vad männen är. Kvinnornas problem är ofta *ojämställd* fördelning av hushållsarbetet (de har tröttnat på att vara planerings- och uppföljningsansvariga) och brister i det *emotionella* gensvaret. Initiativet till skilsmässor tas också i betydligt högre utsträckning av kvinnor.

Ibland har jag upplevt ett konkret obehag i vissa parsamtal. Känslan har handlat om en upplevelse av att jag deltar i och reproducerar möjlighet till fortsatt förtryck av den ena parten. Detta genom att som terapeut har överordnat den neutrala positionen och parets inbördes ömsesidiga ansvar för relationens utveckling utan att jag gjort en tillräcklig analys av parternas inflytande och frihet i relationen.

Jag har vidare påverkats av den forskning som fokuserat kvinnors hälsa kopplad till parrelation och jämställdhet redovisad i avsnitt 3.4.4. Ytterligare en doktorsavhandling¹³⁷ som presenterats i november visar att kvinnor mår sämre än män och att brist på jämställdhet i hushållsarbetet bidrar till detta. Jämställdhet har också i tidigare avsnitt (3.4.3) redovisats ha betydelse för tillfredsställelsen i parrelationen.

Liksom några av informanterna har lyft fram har även jag funderat på om det är etiskt försvarbart att som parterapeut inte informera par om betydelsen av jämställdhet när de söker hjälp för olika problem. Familjerådgivaren bör förhålla sig respektfull till de olika parterna och förväntas inte ha synpunkter på hur människor vill leva sina liv. Däremot skall familjerådgivaren hjälpa paret att belysa problemet så att man får underlag för egna val. Belysningen av problemet görs på olika teoretiska grunder men dock inte självklart utifrån ett genusteoretiskt perspektiv. Detta har alltmer för mig börjat kännas som en förenkling och ett undvikande av centrala frågor.

Frågan om vad vi reproducerar i arbetet med par blir intressant oavsett vilket område vi talar om i pars liv. Hur ska en riktig man respektive kvinna vara? Om vi medverkar till att osynliggöra normerna och samtalar med par som om normerna inte finns och enbart betonar det personliga och individuella uppstår en risk att orättvisa gränsdragningar mellan parterna istället blir bevis för att män och kvinnor är olika.¹³⁸

Utifrån forskning och samlad kunskap är det viktigt att behandla vissa teman tillsammans med par utifrån ett genusperspektiv. Dessa temaområden är:

- ojämlika beslutsprocesser (inkluderat ekonomi)
- arbetsfördelning
- föräldraskap
- parrelationens betydelse för hälsa
- förekomsten av våld
- uttryck för emotionalitet och intimitet.

¹³⁷ Boye, 2008

¹³⁸ Magnusson, 2006

6.2.2 Parterapeutens förhållningssätt till manlig rörelsefrihet och kvinnlig ansvarighet

När det betyder *rörelsefrihet* att vara man och *ansvarighet* att vara kvinna och familjerådgivaren inte problematiserar omkring detta utan istället respekterar de val som paret gjort, är det frågan om familjerådgivaren är till hjälp för paret på längre sikt. Om de manligt kodade gränsstrategierna¹³⁹ accepteras av familjerådgivaren och familjerådgivaren samtidigt inte problematiserar kring att kvinnans gränser överskrids deltar familjerådgivaren i att återskapa de stereotypa rollerna enligt min åsikt. Ett exempel på detta är att en man kan säga ”jag är en sån som glömmer”, ”jag är hopplös på att tvätta”. En ”god kvinna” förutsätts kulturellt ta större hänsyn till andras önsningar och svarar an på detta ”det är klart att David måste få träna”.¹⁴⁰ Utan att familjerådgivaren metakommunicerar detta så skapas fortsatta möjligheter för en man att utvidga sin frihet på en kvinnas bekostnad¹⁴¹. Familjerådgivaren fullföljer det kulturella genom att inte ifrågasätta obalansen med kvinnor som lever sig in i männens situation och männen som ”okänsliga”. Vi fullföljer därmed den kultur som format parterna redan då de var små.

Man kan vidare fundera över det asymmetriska rollövertagandet (se avsnitt 3.4.3). En informant tar upp att kvinnor inte ser vad männen faktiskt gör när det gäller det oavlönade hemarbetet. Detta tolkar jag som att informanten både ser problemet systemiskt och samtidigt ur ett genusperspektiv för vidare en strukturell, kulturell föreställning som säger att terapeuten bör se *kvinnans* del i problemet. Rent faktiskt utför kvinnor generellt mer hushållsarbete än männen¹⁴². Männen överskattar gärna sin insats medan kvinnor underskattar deras insats¹⁴³. Detta borde rimligen leda till att terapeuten också funderar över att mannen borde reflektera över sin överskattning.

För att fortsätta på temat ansvarighet/skuld så uttrycker en informant att kvinnan också har mycket synpunkter på hur mannen utför hemarbetet. Informantens svar kan tolkas som att kvinnan har del i att mannen inte känner sig bekräftad för det arbete han utför. Detta skulle i ett genusperspektiv kunna vara ett uttryck för en mer allmänt

¹³⁹ Magnusson, 2006

¹⁴⁰ Magnusson, 2006

¹⁴¹ Magnusson, 2006

¹⁴² Boye, 2008, Grönlund, Halleröd, red, 2008

¹⁴³ Bernhard, 2008

förekommande ”kulturell repertoar av förklaringar som gör det legitimt, inte minst för män, att lägga flera olika slags skuld på kvinnor”¹⁴⁴.

Ytterligare varianter på temat är, som också en informant tagit upp, att kvinnor vill styra hur männen ska utföra hemarbetet, de är inte nöjda med att mannen gör det på sitt sätt. Ett annat sätt att beskriva samma sak skulle kunna vara att det är tydligt att män inte vill ta över den norm som kvinnan har för städningen och annat hushållsarbete¹⁴⁵.

Ännu ett exempel är resonemanget att det är kvinnor som bestämmer att de vill vara hemma med sina barn. Det är angeläget att då samtidigt fråga var männen som arbetar aktivt för rätten till jämställd föräldraledighet finns.¹⁴⁶

Någon av informanterna nämner begreppet tid och mäns och kvinnors olika villkor. Det är mannen som är mest drivande i att se till att ha en både rumslig och inre separat sfär.¹⁴⁷ Det är samtidigt så att mannen tar upp och nämner behovet av partid. Därefter tar kvinnan vid. Forskningen bekräftar informantens tankar om att kvinnan vill ha partiden mer separerad från familjetiden.¹⁴⁸ Kvinnan börjar planera för arrangemanget och ordnar till exempel barnvakt. På så vis blir det även här fråga om stereotypa roller där hon ansvarar för parprojektet och också en oklar definition mellan parterna om vad partid egentligen innebär.¹⁴⁹

6.2.3 Parterapeutens förhållningssätt till våld

Ett etiskt dilemma för familjerådgivaren uppstår enligt min åsikt väldigt tydligt då det förekommer våld i parrelationen. Som de feministiska familjeterapeuterna påpekat (se avsnitt 3.3) så kan en neutral hållning här betyda att göra den utsatta parten lika ansvarig som den som utövar våldet. Informanterna syns inte ha påverkats i så stor utsträckning av det genusperspektiv som varit rådande i Sverige när det gäller arbete med våld i nära relationer och som i praktiken betytt att man avrått från att behandla par. Temat våld hos paret får olika respons hos olika informanter. Ett sätt att integrera genusperspektivet här skulle kunna vara att mer konsekvent genomföra individuella undersökande samtal i inledningen av en parterapi. Kanske den tidiga parrådgivningen här fortfarande har en poäng. Vi får inte information om våld i samma utsträckning om vi tillfrågar paret gemensamt. Det finns exempel på familjeterapeuter som inledningsvis

¹⁴⁴ Dryden, 1999 s.61 ff., Magnusson, 2006

¹⁴⁵ Holter/Aarseth, 1994, s.138-164, Wetterberg, 2002

¹⁴⁶ Grönlund, Halleröd (red), 2008

¹⁴⁷ Holmberg, 1993

¹⁴⁸ Dyck, Daly, 2006

¹⁴⁹ Dyck, Daily, 2006

förordar individuella samtal för att få viss information som inte kan ges i den andres närvaro.¹⁵⁰

Frågan är om våld i parrelationen alltför mycket lämnats utan ställningstagande i praktiken hos familjerådgivarkollektivet i stort. Det finns nätverk och initiativ från familjerådgivarnas förening för en diskussion i frågan men frågan är om de flesta ser våld som ett ömsesidigt problem och att man därför fortfarande i stor utsträckning arbetar enligt de metoder man i övrigt tillämpar inom parrådgivningen. Det angeläget att familjerådgivarna tar ett samlat ansvar och för en dialog gällande *om* och *hur* parterapi kan bedrivas då det förekommer våld i relationen.

När det gäller våld är det svårt att få med män i dialogen om mäns våld mot kvinnor och mot varandra.¹⁵¹ Min erfarenhet är också att samtalet ofta kan föras om kvinnors våld mot män av både kvinnor och män gemensamt. Även här kan man fundera på det asymmetriska rollövertagandet. Frågan är om detta kan kopplas till kvinnors vana till ansvarighet/skuld och om dessa skuld känslor också byggts in i den kulturella innebörden av att vara kvinna¹⁵². När en kvinna är utsatt för våld är hon benägen att ta på sig skulden och den utövande mannen skuldbelägger också henne. När fallet är att en kvinna utsätter en man kan detta benämnas och diskuteras av kvinnor som kan se kvinnan skyldig och ansvarig.

6.2.4 Parterapeutens förhållande till att synliggöra/osynliggöra makt

Genom att som familjerådgivare inte lyfta ett genusperspektiv skulle man kunna säga att vi strävar efter "det normala" alltså en återanpassning till det som råder och inte en förändring. Maktstrukturerna blir osynliga (enligt Foucault så kallad "modern makt"¹⁵³) när både par och familjerådgivare är inställda på att det som pågår är en jämlik förhandling som ska leda till parets ömsesidiga överenskommelse. Därmed blir frågorna personliga och individuella.

Enligt Foucault innebär den moderna makten att vi reglerar och disciplinerar oss själva enligt normen som är starkt styrande, vi vill ju inte misslyckas som män eller kvinnor.

En av informanterna lyfter blandäktenskap och äktenskap hos invandrare. Här blir krockar mellan mer patriarkala strukturer och jämställdhetsnormen ibland tydliga. Det

¹⁵⁰ Pinosof, 1995

¹⁵¹ Wetterberg, 2002

¹⁵² Magnusson, 2006

¹⁵³ Lunby, 2008

finns dock risk för att det som samtidigt osynliggörs är att så kallade jämställda svenska par också har en annan norm att följa, nämligen vad en normal man respektive kvinna ska leva upp till. Genom att skilja ur äktenskap mellan invandrade med en annan kulturell bakgrund kan vi göra en distinktion som vilseleder oss, dvs. att vi tänker att det här handlar bara om dem inte om oss!

6.2.5 Parterapeutens adressering till båda parter om ömsesidigt ansvar för terapin och relationen

Två informanter berättar att de lägger stor vikt vid att matcha den manliga parten och få denne att känna sig bekväm i samtalet. Detta utifrån att mannen inte lika ofta som kvinnan är initiativtagare till kontakten och att det finns tankar om att han inte har lika lätt att uttrycka sina känslor. Jag känner väl igen detta. Även om det självklart är viktigt att få en bra allians med båda parter i paret kan man fundera över vad detta sätt att tänka grundar sig i. Tänker man sig att kvinnor och män är väldigt olika och måste behandlas olika, eller tänker man sig mer att alla personer är olika och att terapeuten måste anpassa sig oavsett vem som kommer avseende språk och så vidare. Om man sätter den här situationen i en vidare kontext och ser kvinnor som initiativtagare som ett svar på att de är mindre nöjda med relationen och ansvarstagandet för densamma så blir terapeutens inkännande med mannen eventuellt inte till hjälp för paret relationsproblem. Utifrån ett genusperspektiv kan det finnas en fälla i att inte adressera mannen som ansvarig även för att skapa närhet och intimitet i den *känslomässiga* relationen. Totalt kan det innebära en risk för att göra kvinnan mer ansvarig för den förändring som behöver ske genom att "locka" mannen att stanna kvar i terapin, istället för att han också görs ansvarig för sin del i densamma. En kvinnlig terapeut riskerar då hon ska stödja mannen till emotionella uttryck att falla i fällan att skydda mannen för dessa.¹⁵⁴

Familjerådgivare talar ofta om betydelsen av att vara två terapeuter en av varje kön. Även här kan man fundera på vad vi grundar detta tänkande på, finns här en grundsyn som innebär att vi ser skillnaden mellan kvinnor och män som större och mer väsentliga än skillnader inom respektive grupp och att denna skillnad är så grundläggande att vi själva måste tillhöra könet för att vara bra som terapeuter? Fördelen med ett tvåkönat team är att vara rollmodeller för könsrollerna.¹⁵⁵ En *genusmedveten* manlig terapeut

¹⁵⁴ Dienhart, 2001

¹⁵⁵ Lundsby, Sandell, Ferm, Währborg, Petitt, Fälth, Holmberg, 1982, 1991, 2000, 2005

som bearbetat sin syn på manlighet kan vara en rollmodell för män som ska utmana sin egen manlighet.¹⁵⁶

6.2.6 Parterapeutens ställningstagande till om genusteori ska jämföras med annan teori för arbetet

Några av informanterna visar tydligt att de har integrerat ett genusperspektiv och att de använder detta likväl som annan teori för frågeställningar och analys tillsammans med paret. Dessa informanter verkar ha löst en eventuell inneboende konflikt mellan de olika teorierna och de betraktar teorierna som professionellt likvärdiga. Det synes inte som det är problematiskt att benämna och arbeta med maktbalansen med paret.

De informanter som inte alls eller till mindre del integrerat perspektivet i sitt praktiska arbete kan tänkas uppfatta paren som mer jämställda och samskapande kring olika situationer. Det redovisas också en uppfattning om att genusperspektivet handlar mer om familjerådgivarens "eget" projekt byggt på mer privata ställningstaganden än professionalitet. Här kan också finnas svårigheter att förena olika teoribildningar. Å ena sidan teorier om familjerådgivaren själv som en neutral vägledare för paret som hjälper till att ta fram idéer som kan godtas av båda parter å andra sidan genusteori som skulle utmana en maktbalans och den ena parten mer när det gäller ansvarighet för föräldraskap, praktiskt arbete och par projektet i sig. Den sistnämnda positionen innebär också att familjerådgivaren skulle utmana båda parter att *handla* mer utifrån normsystemet om jämställdhet vilket skulle kunna äventyra familjerådgivarens och paret eventuella gemensamma syn på att rädda det romantiska projektet utifrån en djupt rotad uppfattning om könsrollernas existens som grundförutsättning för attraktion mellan könen.¹⁵⁷

6.2.7 Parterapeutens ansvar för sitt genusmedvetande och sina metodval

Frågan är om vi sviker paren i genusfrågorna. Svaren från informanterna ger vid handen att frågan om jämställdhet inte är lätt att arbeta med. Paret formulerar inte sitt problem och familjerådgivaren kanske undviker detsamma. Vilket mandat ger vi oss att problematisera omkring maktförhållandena? Ser vi detta som tillräckligt relevant för att stå ut med att orsaka parterna mer smärta än vad de förväntat? Här berörs vilken

¹⁵⁶ Ipsaro, 1986, Morgan, 1981, O'Neil, 1981, Reiers and Dimmock, 1990, Rice, 1978, Scher, 1981, Solomon, 1981, Wrong et al., 1976, Dienhart, 2001

¹⁵⁷ Grönlund, Halleröd, red, 2008

kunskap vi har och vilken tilltro vi har till denna kunskap som säger att genusfrågorna har stor betydelse för pars tillfredsställelse i ett längre perspektiv.

Informanterna anger samstämmigt att frågan är relevant. Några har gjort aktiva val och handlar också utifrån dessa val i synnerhet i det förebyggande arbetet. Detta är som redovisats kvinnor med formell kunskap om genusteori.

Av de resterande ger både manliga och kvinnliga familjerådgivare uttryck för dels upprätthållande av mer stereotypa tankar och dels uttryck för en mer reflexiv process inför genuskunskapen vilket ibland också innebär att genustänkandet utmynnar i ett aktivt handlande i arbetet med paren.

De flesta informanterna påtalar behovet av kunskap om genusteori. Någon pekar på behovet av att föra diskussionerna om en integrering av perspektivet i familjerådgivarsammanhang. Hur ska vi förena detta tänkande med vår roll som familjerådgivare? Flera av informanterna synliggör föräldraskap, ekonomi och arbetsfördelning som områden där genusfrågorna blir tydliga. Samtidigt blir frågorna ändå lämnade utan klargörande av om aktiva metodval behöver ske.

Om man påminner sig om att den tidiga parrådgivningen var ett svar på att de patriarkala strukturerna upplöstes och att *relation och känslor kom mer i fokus*, så skulle det vara en högst intressant fråga för parrådgivningen i vårt land hur vi lyckats att hjälpa par i den här övergången, som fortfarande är pågående. Hur stöttar vi kvinnor och män till ett gemensamt ansvar för relationen som ett *intimt och känslösamt partnerskap*? Hur reflekterar vi själva över våra metoder i förhållande till detta?

Hur har det gått med fostran av barnen och den skillnad som benämndes redan i början av 1900-talet, att bygga på tillit. Har barnen tillgång till båda sina föräldrar på detta sätt, 100 år senare när vi nu befinner oss i början av 2000-talet? Vi vet att det skett en rörelse mot ett mer jämställt föräldraskap och att de pappor som tar ut mer än en månad av föräldraledigheten tar mer ansvar både för *hushållsarbetet*¹⁵⁸ och för *barnen* (se avsnitt 3.4.6) efter ledighetens slut. Hur ser den emotionella relationen ut att utvecklas mellan pappor och barn? Hur ser vi på detta som familjerådgivare? Vilka metoder har vi till stöd för det ömsesidiga föräldraskapet?

Vi vet också att antalet separationer sedan 1999 inte längre ökar men fortfarande ligger på en hög nivå. Jämställdhet är en faktor som inverkar när det gäller parets möjligheter att hålla ihop (se avsnitt 3.4.3). För fortsatt forskning vore det intressant att

¹⁵⁸ Boye, 2008

studera sambandet mellan ökad jämställdhet, tillfredsställelse i relationen och minskat antal separationer. I en sådan forskning skulle man kunna studera om ett tydligt genusperspektiv hos parrådgivare får betydelse för effekt av parterapi och färre separationer.

Frågan är om vi blivit upptagna med betydelsen av det individuella och betydelsen av respekt för personers egna val utifrån ideologi som legat till grund för både case work och psykoterapi. Hur kan vi förena denna ideologi med förståelse för att familjerådgivningens metodutvecklingsarbete skett inom ramen för en strukturell kontext som vi alla existerar i? Behöver vi fokusera mer på detta och utöver att se till att vara välutbildade i psykoterapi och sexologi även ha kunskap om genusteori för vårt arbete med par? Respondenterna efterlyser mer genusteori i grund- och vidareutbildning. Det är värt en reflektion hur ett genusperspektiv kan genomsyra en statlig psykoterapiutbildning. Kanske bör som föreslås i avsnitt 3.3 terapeutens egen könssocialisation fokuseras och ett genusperspektiv belysas på allt kliniskt material.

Det är intressant att informanterna inte hänvisar till *kunskap om kvinnors hälsa kopplat till parrelationen* som ett tema för analys i detta sammanhang. Frågan är om kunskapen saknas eller om det finns andra förklaringar till att detta inte blir ett tema. Min tanke är att detta är ett mycket centralt tema som borde lyftas mer, där genusperspektivet blir viktigt.

Likaså är ämnet *emotionalitet/intimitet* väsentligt utifrån ett genusperspektiv. Det sätt på vilket som män fostras att inte visa känslor får en avgörande betydelse för möjligheter till ömsesidig intimitet i parrelationen! Informanterna lyfter dock inte heller detta tema specifikt.

Frågorna om arbetsfördelning, beslutsfattande och ekonomi är nog så svåra. Kanske det är ännu *svårare att lyfta de emotionella aspekterna utifrån ett genusperspektiv i parterapi*. Därför kan det antas att familjerådgivare behöver gemensam reflektion omkring dessa teman som en utgångspunkt för att gå vidare i ett ansvarstagande för aktiva metodval.

6.2.8 Frågor som behöver medvetandegöras inom familjerådgivarpraktik

Familjerådgivare behöver fundera över förutsättningarna för män och kvinnor att uppnå emotionell närhet och god kommunikation och hur detta möjliggörs med beaktande både av relationen och den sociala kontext som paret lever i. Familjerådgivare behöver fundera

över varför par *inte* blir hjälpta och över hypotesen att problemet skulle kunna vara att man i parterapi inte har berört maktförhållanden inom paret.¹⁵⁹

Om parterna utvecklar positiv dyadisk coping (empati, uppmuntran, öppenhet om känslor, ömsesidigt hjälpsökande) förbättras relationens kvalitet liksom samhörigheten. Kvinnors tillfredsställelse med relationen ökar med mannens kommunikation om sin stress och hans engagemang i positiv dyadisk coping.¹⁶⁰ *Detta skulle kunna översättas till den emotionella relationen som synes vara nödvändig att komma åt om kvinnors tillfredsställelse skall öka i parrelationen. För männen blir vinsten att få tillgång till emotionella uttryck och att relationen kan bestå.* Här behöver familjerådgivare hitta lämplig teori och metod. Emotionellt fokuserad terapi är ett möjligt svar på behovet att fylla tomrummet av teori om vuxen intimitet kopplat till interaktionen hos paret. I denna terapiform kombineras anknytningsteori med systemteori¹⁶¹ (se även avsnitt 3.1).

7 Slutsats

De frågeställningar som ställdes upp har kunnat besvaras.

Samspelet mellan biologiskt och sociokulturellt kön kontextualiseras och problematiseras i varierande grad av informanterna. Det finns de som har integrerat genusteori med annan teoribildning och tillämpar teorin i praktiken. Majoriteten av informanterna anser genusteori vara väl så väsentlig som annan teoribildning medan en minoritet överordnar annan teori. De flesta hänvisar dock till bristande formell kunskap om genusteori som avgörande för hur mycket man i praktiken problematiserar kring socialt kön. Färre betonar kön som *variabel* (vilken skillnad gör kön?) fler ser kön som *perspektiv* (vad är och hur skapas kön?)¹⁶² Med kunskap om genusteori (kön som perspektiv) så sker mer problematisering och de aktiva metodvalen ökar också hos familjerådgivaren. Familjerådgivarna är överens om att det blir en kvalitetskillnad med ett genusperspektiv. Även här tolkas dock begreppet olikt. Några menar att skapa ömsesidig förståelse för olikheter, medan de flesta menar betydelsen av de sociokulturella föreskrifterna och förhållandet mellan könen som påverkansfaktorer för kvinnors och mäns möjligheter att få en tillfredsställande och nära relation. Den senare gruppen är också inställd på behovet av förändring (och inte enbart på en ökad förståelse mellan parterna).

¹⁵⁹ Hansson, 2001, s. 225

¹⁶⁰ Bodenmann et al, 2006, Lundblad, 2007

¹⁶¹ Johnson, Hunsley, Greenberg, Schindler, 1999

¹⁶² Einarsdóttir, 1995

Slutsatsen blir att både informanterna, litteraturen och forskningen pekar på ett samband mellan en genusmedvetenhet och ökad kvalitet på parterapi samt möjligheten att hjälpa par till lycka och tillfredsställelse i parrelationen. Om man tar forskningen i fråga på allvar och inser betydelsen av större fokus på kvinnors otillfredsställelse och behovet av ömsesidighet i den emotionella relationen, så kan resultatet av den här studien även betyda att *parterapeuterna har för lite kunskap om, fokus på och metodik för det som är relevant att använda i parrådgivning för att effektivt behandla relationen*. Den internationella forskningen om långa äktenskap och två svenska doktorsavhandlingar, Lundblads om familjerådgivning och Ahlborgs om förstagångsföräldrar pekar alla på betydelsen av ömsesidighet i intimitet, kommunikation och bekräftelse inom parrelationen (se avsnitt 3.1 och 3.4.1). Likaså kvarstår folkhälsoproblemet med ett stort antal skilsmässor/separationer i Sverige (ca 50 000 per år).¹⁶³ Detta trots att Sverige har de jämställdhetsvärderingar som skulle kunna utgöra en bra grund för en ny familj eftersom vi vet att traditionella roller är en viktig del av äktenskapskonflikter.¹⁶⁴ Giddens beskrivning av relationer som intima då de byggs på jämlikhet, ömsesidighet, kärlek och respekt får anses vara relevanta inte bara i sig utan betydelsefulla för möjlighet till långvariga relationer som inkluderar föräldraskap och barn.¹⁶⁵

Visserligen kan inte en statistisk generalisering¹⁶⁶ göras på ett så litet material och ett självvalt urval som ingår i den här undersökningen, men i ljuset av tidigare omfattande forskning så skulle ändå informanternas svar kunna påstås ha en relevans och *ge en tydlig fingervisning om ett viktigt utvecklingsområde inom familjerådgivningen*.

Konsekvensen av resultatet kan konkretiseras till att varje familjerådgivare, oavsett eget kön, behöver ha *kunskap om genusteori*. Familjerådgivaren bör i sin praktik stödja båda parter att i lika stor utsträckning ge uttryck för emotionalitet och att ge gensvar på emotionella uttryck. Den genusmedvetne familjerådgivaren gör båda parter ansvariga för relationsarbetet och för föräldraskapet till eventuella barn både avseende det direkta omsorgsarbetet, den emotionella relationen samt att vara auktoriteter för barnen. Familjerådgivaren lyfter frågor om hur paret hanterar sin ekonomi för att främja en jämställd relation. Familjerådgivaren beaktar båda parter behov av egen tid i relationen och möjligheter för var och en att avgränsa sin egen person. Familjerådgivaren beaktar att parterna förhandlar fram en jämställd arbetsfördelning avseende det oavlönade

¹⁶³ Lundblad, 2005

¹⁶⁴ Pensky, 1988, Grote, Clark, 2001, Ahlborg, 2004

¹⁶⁵ Giddens, 1992, Ahlborg, 2004

¹⁶⁶ Kvale, 1997

hemarbetet. Familjerådgivaren är lyhörd för nyanser som förmedlar att det finns en obalans och ett maktutövande i relationen. Familjerådgivaren undersöker aktivt om det förekommer våld i parrelationen genom att i inledningen av behandlingen generellt också ha individuella samtal med parterna. När det förekommer våld görs den utövande parten ansvarig för sitt beteende samtidigt som upprätthållande av mönster undersöks.

Familjerådgivaren tar både i det utåtriktade förebyggande arbetet och i behandlingsarbetet ett ansvar för att ta upp genustemat och förmedla kunskap som kan påverka parets möjligheter till att finna lycka och välbefinnande i relationen. Familjerådgivaren fokuserar området i metodutvecklingsarbetet och söker lämpliga sätt att *i praktiken arbeta med genusfrågorna*.

Därmed skulle parrådgivningen i Sverige hjälpa par också med det som Carter och Mc Goldrick uttrycker så här: “ It is hoped that both men and women will be able to develop their potential without constraints of gender stereotyping that have been so constricting of human experience until now”.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Carter, McGoldrick, 2005, s.121

Referenslista

- Ahlborg, Tone. (2004). *Experienced quality of the intimate relationship in first-time parents – qualitative and quantitative studies*. (Doctoral dissertation). Göteborg: Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, NHV.
- Babcock, Julia C., Green, Charles, E., Robie, Chet. (2004) Does batterers treatment work? A metaanalytic review of domestic violence treatment. *Clinical Psychology Review* **23**, 1023-1053. USA. Department of Psychology, University of Houston. College of business Administration. Niagara University.
- Bernhard, Eva, Jarlbro, Gunilla. (2008). *Genusperspektiv i familje- och systemorienterad behandling*. Föreläsning i regi av Sfft och FTFVS, Göteborg, 20081024.
- Boye, Katarina. (2008). *Happy hour? Studies on well-being and time spent on paid and unpaid work*. (Doctoral dissertation). Stockholm: Institutet för social forskning, Stockholms universitet.
- Bryman, Alan. (2004). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi
- Bäck-Wiklund, Margareta, Johansson, Thomas, (red). (2003). *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Carter, Betty, Mc Goldrick, Monica. (2005). *The expanded family life cycle- Individual, Family and Social Perspectives*. Boston: Allyn & Bacon.
- Dienhart, Anna. (2001). Engaging men in family therapy: does gender of the therapist make a difference? The Association for Family Therapy and Systemic Practice. Oxford, UK, *Journal of Family Therapy* **23**, 21-45 Oxford, UK: Blackwell Publishers.
- Duncombe, Jean, Marsden Dennis. (1993). Love and Intimacy: The gender Division of emotion end emotion work”. *Sociology* **27**-2. Exeter: BPC Wheatons Ltd.

Dyck, Vera, Daly, Kerry. (2006). Rising to the Challenge: Fathers' Role in Negotiation of Couple Time. *Leisure Studies* 25-2, 201-217. Department of Family Relations and Applied Nutrition, University of Guelph, Ontario, Canada.

Einarsdóttir, Torgerdur. (1995). *Könets mångfald. Om könet som strategisk analysvariabel*. Research report from the Department of Sociology University of Gothenburg. Göteborg: Göteborgs Länstryckeri AB.

Grönlund, Anne, Halleröd, Björn (red). (2008). *Jämställdhetens pris*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Hansson, Kjell (red). (2001). *Familjeterapi på goda grunder - en forskningsbaserad översikt*. Stockholm: Gothia förlag.

Holmberg, Carin. (1993). *Det kallas kärlek*. (Doctoral dissertation). Göteborg: Anamma förlag.

Jacobson, Neil S (Ed). (2002). *Clinical handbook of therapy (3rd ed.)*. New York: US Guilford Press.

Janrup-Dunkelberg, Birgit, Florin, Christina, Hirdman, Yvonne (red). (1994). *Kvinnohistoria*. Oskarshamn: Sveriges Utbildningsradio AB.

Johnson, Susan M., Hunsley, John, Greenberg, Leslie, Schindler, Dwayne. (1999). Emotionally Focused Couples Therapy: Status and Challenges. *American Psychological Association* D12.

Kollind, Anna-Karin. (2002). *Äktenskap, konflikter och rådgivning. Från medling till samtalsterapi*. Stockholm: Carlssons bokförlag

Kvale, Steinar. (2007). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.

Lorentzen, Jørgen. (2004). *Maskulinitet*. Oslo: Spartacus förlag.

Lorentzen, Jørgen och Mühleisen, Wenke Lorentzen, (red). (2006). *Kjønnforskning*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lorentzen, Jørgen. (2007). Love and Intimacy in Men's Lives. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research* **15-2**, 190-198. London:Routledge

Lundblad, Ann-Marie. (2005). *Kärlek och hälsa. Parbehandling i ett folkhälsoperspektiv*. (Doctoral dissertation). Göteborg: Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, NHV.

Lundblad, Ann-Marie. (2007). Kompendium.

Lundby, Geir. (2008). *Narrativ terapi*. Föreläsning i regi av Familjeterapeuterna Korsvägen AB, Göteborg, 20080414.

Lundsbye, Maths m fl. (2005). *Familjeterapins grunder - ett interaktionistiskt perspektiv*. Stockholm: Natur och kultur.

Magnusson, Eva. (2006). *Han, hon och hemmet – genuspsykologiska perspektiv på vardagslivet i nordiska barnfamiljer*. Stockholm: Natur och kultur.

Nationalencyklopedin, band 8.

Ohlander, Ann-Sofie, Strömberg, Ulla-Britt. (2004). *Tusen svenska kvinnoår - svensk kvinnohistoria från vikingatid till nutid*. Stockholm: Prisma

Ohlson, Hardy, Petitt, Bill. (1999). *Familjeterapilexikon*. Göteborg: Bokförlaget Korpen

Pilcher, Jane, Whelehan, Imelda. (2004). *Fifty key concepts in gender studies*. London: SAGE

Pinsof, William, M. (1995). *Integrative Problem – Centered Therapy. A synthesis of Family, Individual, and Biological Therapies*. New York: Basic Books. Harper Collins Publishers, Inc.

Rampage, Cheryl. (2002). Marriage in the 20th Century. A Feminist Perspective. *Family Process*, **41**- 2

Seikkula, Jaakko, Arnkil, Tom Erik. (2005). *Sociala nätverk i dialog*. Stockholm: Mareld.

Sexton, Thomas, Weeks, Gerald, Robbins, Michael. (2003). *Handbook of Family Therapy*. New York: Taylor & Francis Group. The Association for Family Therapy and Systemic Practice, 2001

Simpson, Lorelei E, Atkins, David C, Gattis, Krista S, Christensen, A. (2008). Low-level relationship aggression and couple therapy outcomes. *Journal of Family Psychology*. **22**, 102-111. American Psychological Association.

Singley, Susan G., Hynes, Kathryn. (2005). Transition to Parenthood: Work-Family Policies, Gender, and the Couple Context. *Gender & Society*. **19** -3, 376-379. Sociologists for Women in Society.

Steans, Jill. (1998). *Gender and international relations: an introduction*. New Brunswick: Rutgers University Press.

Wetterberg, Tomas. (2002). *Vill man ha jämställdhet?* Stockholm: Fritzes.

Whitaker, D., Halleyesus, P., Swan, M., Saltzman, L. (2007). Differences in frequency of violence and reported injury between relationships with reciprocal and nonreciprocal intimate partner violence. *American Journal of Public Health*. **97** -5, 941-947.

Bilaga 1 Brev till informanter

Information om det ämnesområde som intervjun kommer att handla om:

Parterapi bygger på många olika teoribildningar.

Systemisk teoribildning som handlar om sammanhang och relationer och innefattar frågor om samspel och interaktion

Kognitiva teorier, psykoanalytiska teorier, affektteori och social inlärningsteori ligger också till grund för olika former av par terapi. Likaså har lösningsfokuserad terapi, pedagogiska metoder, kriteori, nätverksteori och sexologi en tillämpning inom par terapi.

Den här studien har för avsikt att belysa hur genusteori och forskning integreras och tillämpas i par terapi och hur familjerådgivare ser på genusfrågor.

Det finns kanske områden som kan vara mer relevanta än andra utifrån ett genusperspektiv vid arbete med par. Sådana områden skulle exempelvis kunna vara manlighet och kvinnlighet i förändring, föräldraskap och omsorgsgivande, makt, jämställdhet, ekonomi, våld, hälsa, sexualitet och emotionalitet.

Genus handlar om övergripande kunskap som berör många områden. Frågan är om denna kunskap gör någon skillnad i par terapi, om den leder oss till andra frågeställningar i jämförelse med övrig teoribildning samt om dessa frågor är väsentliga för våra möjligheter att bistå par när de söker familjerådgivning.

Dina svar kommer att hanteras konfidentiellt och resultera i ett sammanställt resultat av intervjuer med 10 familjerådgivare.

Bilaga 2 Intervjufrågor

Hur mycket kunskap om genusteori och forskning tycker du att du besitter?

Hur pass mycket aktivt tänkande om genus har du som familjerådgivare när du möter heterosexuella par?

Hur tänker du om att integrera ett genusperspektiv i parterapi (ev. särskilda områden som ett genusperspektiv kan vara relevant för)?

Har ditt tänkande om genus inneburit någon skillnad i metodval?

Tycker du att ett genustänkande gör någon skillnad avseende kvalitet i parterapi?